Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΆΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΎ ΕΙΣΑΓΓΕΛΈΑ
MICHAL BOBEK
της 20ής Μαΐου 2021 [1]

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-748/19 έως C-754/19

Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim
κατά
WB (C-748/19)
και
Prokuratura Rejonowa Warszawa-Żoliborz w Warszawie
κατά
XA,
YZ (C-749/19)
και
Prokuratura Rejonowa Warszawa-Wola w Warszawie
κατά
DT (C-750/19)
και
Prokuratura Rejonowa w Pruszkowie
κατά
ZY (C-751/19)
και
Prokuratura Rejonowa Warszawa-Ursynów w Warszawie
κατά
AX (C-752/19)
και
Prokuratura Rejonowa Warszawa-Wola w Warszawie
κατά
BV (C-753/19)
και
Prokuratura Rejonowa Warszawa-Wola w Warszawie
κατά
CU (C-754/19),
παρισταμένης της:
Pictura Sp. z o.o.

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

[αίτηση του Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας, Πολωνία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Αρχές του δικαίου της Ένωσης – Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης – Άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – Σύνθεση δικαστικών σχηματισμών σε ποινικές υποθέσεις στην οποία μετέχουν δικαστές που έχουν αποσπασθεί με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης – Παραδεκτό αιτήσεων προδικαστικών αποφάσεων – Ανεξαρτησία του δικαστικού σχηματισμού που εξέδωσε τη διάταξη περί παραπομπής – Όρια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ – Έννοια του όρου "δικαστήριο" για τους σκοπούς του άρθρου 267 ΣΛΕΕ – Λυσιτέλεια και αναγκαιότητα του ερωτήματος – Τεκμήριο αθωότητας»

I. Εισαγωγή

1. Οι υπό κρίση υποθέσεις εγείρουν κρίσιμα ζητήματα σχετικά με το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων τα οποία αφορούν την απαίτηση περί ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Το Δικαστήριο καλείται να διευκρινίσει τα όρια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ιδίως υπό το πρίσμα των πρόσφατων αποφάσεων στις υποθέσεις A. K. κ.λπ., Miasto Łowicz, Maler, και Land Hessen [2].

2. Επιπλέον, οι υπό κρίση υποθέσεις εγείρουν ένα σημαντικό ζήτημα ουσίας: αντιβαίνουν στο δίκαιο της Ένωσης εθνικές διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες ο Υπουργός Δικαιοσύνης, ο οποίος συγχρόνως έχει και την ιδιότητα του γενικού εισαγγελέα, μπορεί, βάσει κριτηρίων που δεν δημοσιοποιούνται, να αποσπά δικαστές σε ανώτερα δικαστήρια επ' αορίστω και να ανακαλεί ανά πάσα στιγμή την εν λόγω απόσπαση κατά διακριτική ευχέρεια;

II. Νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

3. Το άρθρο 2 ΣΕΕ προβλέπει τα εξής:

«Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.»

4. Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, «[τ]α κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης».

[2] Αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 2019, A. K. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982 (στο εξής: απόφαση A. K. κ.λπ.)· της 26ης Μαρτίου 2020 Miasto Łowicz και Prokurator Generalny (C-558/18 και C-563/18, EU:C:2020:234) (στο εξής: απόφαση Miasto Łowicz)· της 9ης Ιουλίου 2020, Land Hessen (C-272/19, EU:C:2020:535)· (στο εξής: απόφαση Land Hessen), καθώς και διάταξη της 2ας Ιουλίου 2020, S.A.D. Maler und Anstreicher (C-256/19, EU:C:2020:523) (στο εξής: διάταξη Maler).

5. Σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, μόνον «δικαστήριο» κράτους μέλους δύναται να υποβάλει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

6. Ο τίτλος VI του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), ο οποίος επιγράφεται «Δικαιοσύνη», περιλαμβάνει το άρθρο 47, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου» και προβλέπει τα εξής:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. […]

[…]»

7. Η αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας [3], έχει ως εξής:

«Η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της απόδειξης της ενοχής των υπόπτων και κατηγορουμένων και οποιαδήποτε αμφιβολία θα πρέπει να είναι προς όφελος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου. Το τεκμήριο αθωότητας παραβιάζεται όταν το βάρος της αποδείξεως μετατίθεται από την εισαγγελική αρχή στην υπεράσπιση, υπό την επιφύλαξη […] της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος κατά την εκτίμηση της ενοχής του υπόπτου ή κατηγορουμένου […]».

8. Κατά το άρθρο 6 της οδηγίας 2016/343, το οποίο φέρει τον τίτλο «Βάρος της απόδειξης»:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της απόδειξης της ενοχής των υπόπτων και των κατηγορουμένων. […]

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οποιαδήποτε αμφιβολία περί της ενοχής είναι προς όφελος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, μεταξύ άλλων και όταν το δικάζον δικαστήριο διατυπώνει εκτίμηση σχετικά με το εάν το συγκεκριμένο πρόσωπο θα πρέπει να αθωωθεί.»

[3] ΕΕ 2016, L 65, σ. 1.

Β. Το πολωνικό δίκαιο

9. Το άρθρο 77 του Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (νόμου της 27ης Ιουλίου 2001 περί της οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων) (στο εξής: νόμος περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων) [4] προβλέπει τα εξής:

«(1) Ο Υπουργός Δικαιοσύνης μπορεί να αποσπάσει δικαστικό λειτουργό, κατόπιν συναινέσεώς του, για την άσκηση δικαστικών ή διοικητικών καθηκόντων:

(1) σε άλλο ισόβαθμο ή κατώτερο δικαστήριο ή, σε ειδικώς αιτιολογημένες περιπτώσεις, σε ανώτερο δικαστήριο, λαμβανομένης υπόψη της ορθολογικής αξιοποιήσεως του προσωπικού των τακτικών δικαστηρίων και των αναγκών που δημιουργούνται λόγω του φόρτου εργασίας των διαφόρων δικαστηρίων,

[…]

– για ορισμένο χρονικό διάστημα, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 2 έτη, ή επ' αορίστω.

[…]

4. Όταν δικαστικός λειτουργός αποσπάται, βάσει των σημείων 2, 2a και 2b της παραγράφου 1 και της παραγράφου 2a, επ' αορίστω, η απόσπαση του εν λόγω δικαστικού λειτουργού μπορεί να ανακληθεί ή ο ενδιαφερόμενος μπορεί να παραιτηθεί από τη θέση στην οποία έχει αποσπασθεί, εφόσον κοινοποιηθεί προειδοποίηση τριών μηνών. Στις λοιπές περιπτώσεις αποσπάσεως δικαστικού λειτουργού, για την εν λόγω ανάκληση ή παραίτηση δεν απαιτείται προειδοποίηση.

[…]»

10. Κατά το άρθρο 30, παράγραφος 2 του Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (νόμου της 6ης Ιουνίου 1997 – Κώδικας ποινικής δικονομίας) (στο εξής: κώδικας ποινικής δικονομίας) [5], «[τ]ο εφετείο αποφαίνεται σε μονομελή ή σε τριμελή σύνθεση όταν η εκκαλούμενη απόφαση δεν έχει εκδοθεί από μονομελές δικαστήριο ή όταν, λόγω της ιδιαίτερης πολυπλοκότητας της υποθέσεως ή της βαρύτητάς της, ο πρόεδρος του δικαστηρίου διατάσσει την εξέτασή της από τριμελή δικαστικό σχηματισμό, εκτός αντίθετης διατάξεως του νόμου».

11. Κατά το άρθρο 41, παράγραφος 1, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, «χωρεί εξαίρεση δικαστή όταν υφίσταται περίσταση ικανή να δημιουργήσει εύλογες υπόνοιες μεροληψίας εκ μέρους του στην επίμαχη υπόθεση».

ΙΙΙ. Τα πραγματικά περιστατικά, η εθνική διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

12. Οι υπό κρίση αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκαν από την πρόεδρο δικαστικού σχηματισμού του 10ου τμήματος ποινικών εφέσεων του Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας, Πολωνία), στο πλαίσιο επτά ποινικών υποθέσεων που

[4] Ενοποιημένο κείμενο δημοσιευθέν στην Dz. U. του 2019, θέση 52, όπως έχει τροποποιηθεί.

[5] Ενοποιημένο κείμενο δημοσιευθέν στην Dz. U. του 2020, θέση 30.

εκκρεμούν ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου. Σύμφωνα με τις διατάξεις περί παραπομπής, οι εν λόγω ποινικές διαδικασίες αφορούν διάφορα ποινικά αδικήματα που προβλέπονται στον ποινικό κώδικα [6] και στον φορολογικό ποινικό κώδικα [7].

13. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η παρούσα διαδικασία διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης. Υπογραμμίζει ότι τα πολωνικά δικαστήρια οφείλουν, δυνάμει των άρθρων 3 και 6 της οδηγίας 2016/343, να διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι τεκμαίρονται αθώοι μέχρις ότου αποδειχθεί η ενοχή τους σύμφωνα με τον νόμο και πρέπει να εφαρμόζουν κατάλληλα πρότυπα όσον αφορά την κατανομή του βάρους της αποδείξεως. Σύμφωνα με το άρθρο 6, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 της εν λόγω οδηγίας, το τεκμήριο αθωότητας δεν πρέπει να θίγει την ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος.

14. Το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει ότι καθένας εκ των δικαστικών σχηματισμών που είναι αρμόδιοι για την εκδίκαση της αντίστοιχης επίμαχης υποθέσεως της κύριας δίκης αποτελείται από την αιτούσα δικαστή ως πρόεδρο, καθώς και από δύο άλλους δικαστές. Σε καθεμία από τις υποθέσεις, ένας από τους «άλλους» δικαστές είναι δικαστής ο οποίος έχει αποσπασθεί από κατώτερο δικαστήριο με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης/γενικού εισαγγελέα, εκδοθείσα κατ' εφαρμογήν του άρθρου 77 του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων (στο εξής: αποσπασθέντες δικαστές). Επιπλέον, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, ορισμένοι από τους αποσπασθέντες δικαστές κατέχουν επίσης τη θέση του αναπληρωτή του Rzecznik Dyscyplinarny Sędziów Sądów Powszechnych (υπευθύνου πειθαρχικών διαδικασιών για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων).

15. Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης ορισμένων διατάξεων του εθνικού δικαίου που παρέχουν στον Υπουργό Δικαιοσύνης/γενικό εισαγγελέα την εξουσία να αποσπά δικαστές σε ανώτερα δικαστήρια επ' αορίστω και, ανά πάσα στιγμή, να μπορεί να ανακαλεί την εν λόγω απόσπαση κατά διακριτική ευχέρεια (στο εξής: επίμαχες εθνικές διατάξεις). Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι οι εν λόγω διατάξεις ενδέχεται να αντιβαίνουν στην απαίτηση περί ανεξαρτησίας του εθνικού δικαστικού σώματος, η οποία απορρέει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ.

16. Εντός αυτού του πραγματικού και νομικού πλαισίου, το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο, σε καθεμία από τις επτά υποθέσεις, τα ακόλουθα (πανομοιότυπα διατυπωμένα) προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 [ΣΕΕ] και την αρχή του κράτους δικαίου που αυτό κατοχυρώνει, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας [2016/343], την έννοια ότι παραβιάζονται οι επιταγές της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής ανεξαρτησίας, και οι απαιτήσεις που απορρέουν από το τεκμήριο αθωότητας, όταν μια δικαστική διαδικασία, όπως η ποινική διαδικασία σε βάρος προσώπου το οποίο κατηγορείται για τέλεση [αδικημάτων βάσει διαφόρων διατάξεων του ποινικού κώδικα] και άλλων αξιόποινων πράξεων, έχει οργανωθεί κατά τέτοιον τρόπο ώστε:

[6] Άρθρα 200, 280, 177, 296 του Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (νόμου της 6ης Ιουνίου 1997 περί του ποινικού κώδικα, ενοποιημένη έκδοση, Dz. U. του 2019, θέση 1950).

[7] Άρθρο 62, παράγραφος 2, του Ustawa z dnia 10 września 1990 r. – Kodeks karny skarbowy (νόμου της 10ης Σεπτεμβρίου 1990 περί θεσπίσεως του φορολογικού ποινικού κώδικα, ενοποιημένη έκδοση, Dz. U. του 2020, θέση 19).

– στη σύνθεση του δικαστηρίου μετέχει δικαστής ο οποίος έχει αποσπασθεί με ατομική πράξη του Υπουργού Δικαιοσύνης και προέρχεται από ιεραρχικά κατώτερο δικαστήριο της αμέσως προηγούμενης βαθμίδας, χωρίς να είναι γνωστά τα κριτήρια βάσει των οποίων ο Υπουργός Δικαιοσύνης απέσπασε τον εν λόγω δικαστή, ενώ το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει δικαστικό έλεγχο μιας τέτοιας αποφάσεως και παρέχει στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη δυνατότητα να ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή την απόσπαση του δικαστή στη θέση αυτή;

2) Συντρέχει περίπτωση παραβιάσεως των επιταγών και απαιτήσεων που μνημονεύονται στο πρώτο ερώτημα, όταν οι διάδικοι μπορούν να προσβάλουν την απόφαση που εκδίδεται στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας όπως η περιγραφόμενη στο πρώτο ερώτημα, ασκώντας έκτακτο ένδικο μέσο ενώπιον δικαστηρίου, όπως το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία), του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα κατά το εσωτερικό δίκαιο, ενώ το εθνικό δίκαιο επιβάλλει στον πρόεδρο της οργανωτικής μονάδας του εν λόγω δικαστηρίου (τμήματος), η οποία είναι αρμόδια να αποφανθεί επί του ενδίκου μέσου, την υποχρέωση κατανομής των υποθέσεων σύμφωνα με αλφαβητικό κατάλογο των δικαστών του τμήματος αυτού, απαγορεύοντας ρητά την παράλειψη οιουδήποτε δικαστή, στη δε κατανομή των υποθέσεων μετέχει και πρόσωπο το οποίο έχει διοριστεί κατόπιν προτάσεως συλλογικού οργάνου, όπως το Krajowa Rada Sądownictwa (Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο, Πολωνία), που απαρτίζεται από δικαστές:

α) οι οποίοι εκλέγονται από τμήμα του Κοινοβουλίου το οποίο ψηφίζει συλλογικά επί του καταλόγου υποψηφίων που έχει συνταχθεί προηγουμένως από κοινοβουλευτική επιτροπή και απαρτίζεται από υποψηφίους τους οποίους έχουν υποδείξει οι κοινοβουλευτικές ομάδες ή όργανο του ως άνω τμήματος, βάσει των προτάσεων ομάδων δικαστών ή πολιτών, πράγμα που σημαίνει ότι, κατά την εκλογική διαδικασία, οι υποψήφιοι δέχονται σε τρεις περιπτώσεις στήριξη από πολιτικούς·

β) οι οποίοι αντιπροσωπεύουν την πλειονότητα των μελών του οργάνου αυτού, η οποία επαρκεί για τη λήψη αποφάσεων περί προτάσεως διορισμού σε δικαστικές θέσεις, καθώς και άλλων δεσμευτικών αποφάσεων που απαιτούνται από το εθνικό δίκαιο;

3) Ποια έννομα αποτελέσματα, από απόψεως του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων καθώς και των επιταγών και απαιτήσεων που μνημονεύονται στο πρώτο ερώτημα, παράγει απόφαση εκδοθείσα στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας η οποία έχει οργανωθεί με τον περιγραφόμενο στο πρώτο ερώτημα τρόπο, καθώς και απόφαση εκδοθείσα στο πλαίσιο διαδικασίας ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου), όταν στην έκδοση της εν λόγω αποφάσεως μετείχε πρόσωπο όπως το περιγραφόμενο στο δεύτερο ερώτημα;

4) Εξαρτά το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων που μνημονεύονται στο πρώτο ερώτημα, τα έννομα αποτελέσματα των αποφάσεων για τις οποίες γίνεται λόγος στο τρίτο ερώτημα από το εάν το επιληφθέν δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ ή σε βάρος του κατηγορουμένου;»

17. Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 25ης Οκτωβρίου 2019 αποφασίστηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-748/19 έως C-754/19 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και για την έκδοση κοινής αποφάσεως.

18. Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 2ας Δεκεμβρίου 2019, απορρίφθηκε η αίτηση εκδικάσεως της υποθέσεως με την ταχεία διαδικασία του άρθρου 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, η οποία είχε ζητηθεί με τις διατάξεις περί παραπομπής.

19. Στις 31 Ιουλίου 2020 το Δικαστήριο απηύθυνε αίτηση παροχής πληροφοριών στο αιτούν δικαστήριο, στην οποία δόθηκε απάντηση με έγγραφο της 3ης Σεπτεμβρίου 2020.

20. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Prokuratura Regionalna w Warszawie (στο εξής: εισαγγελία Βαρσοβίας), η Prokuratura Regionalna w Lublinie (στο εξής: εισαγγελία Lublin), η Πολωνική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

21. Οι παρούσες προτάσεις είναι διαρθρωμένες ως ακολούθως. Πρώτον, θα εξετάσω τις ενστάσεις σχετικά με την αρμοδιότητα και το παραδεκτό που προέβαλαν οι ενδιαφερόμενοι (υπό Α). Αφού καταλήξω στο συμπέρασμα ότι, σύμφωνα με την παραδοσιακή προσέγγιση του Δικαστηρίου και τη νομολογία του, το πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου είναι πράγματι παραδεκτό, θα εξετάσω, εν συνεχεία, την προβληματική επί της οποίας στηρίζονται οι ενστάσεις σχετικά με την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και το παραδεκτό των υποβληθέντων ερωτημάτων: ήτοι τη φύση και τα όρια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ (υπό Β). Τέλος, θα εξετάσω την ουσία του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου, σχετικά με το σύστημα διορισμού των δικαστών το οποίο επηρεάζει τους δικαστικούς σχηματισμούς που καλούνται να αποφανθούν στις υποθέσεις των κυρίων δικών (υπό Γ).

A. Επί της αρμοδιότητας και του παραδεκτού

22. Ορισμένοι από τους μετέχοντες στη διαδικασία, οι οποίοι υπέβαλαν παρατηρήσεις, προέβαλαν διάφορα επιχειρήματα κατά της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου και/ή του παραδεκτού των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως. Μολονότι οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία έχουν προβάλει ενιαία επιχειρήματα σχετικά με τα εν λόγω δύο ζητήματα, θα τα εξετάσω χωριστά.

23. Πρώτον, θα εξετάσω τα επιχειρήματα σχετικά με την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου τα οποία, κατά την άποψή μου, αρκεί να εξετασθούν συνοπτικώς (υπό 1). Δεύτερον, θα εξετάσω τα διάφορα επιχειρήματα που προβλήθηκαν σχετικά με το παραδεκτό των αιτήσεων συνολικά, ή ορισμένων ερωτημάτων ειδικότερα. Πράγματι, ορισμένα επιχειρήματα εγείρουν αρκετά περίπλοκα ζητήματα τα οποία χρήζουν διεξοδικής αναλύσεως (υπό 2).

1. Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

24. Η Πολωνική Κυβέρνηση, η εισαγγελία Βαρσοβίας και η εισαγγελία Lublin υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα. Κατά τη γνώμη τους, η οργάνωση της δικαιοσύνης και, ειδικότερα, ζητήματα όπως ο διορισμός δικαστών, η σύνθεση των δικαστικών σχηματισμών, η απόσπαση δικαστών από ένα δικαστήριο σε άλλο και τα έννομα αποτελέσματα των αποφάσεων των εθνικών δικαστηρίων εμπίπτουν στο σύνολό τους στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών. Στο μέτρο που οι διαφορές των κύριων

δικών αφορούν το εθνικό ποινικό δίκαιο σε τομείς που δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο εναρμονίσεως σε επίπεδο Ένωσης, οι εν λόγω υποθέσεις –κατά τους τους εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία– αφορούν αποκλειστικώς το εσωτερικό της Πολωνίας.

25. Επιπλέον, σύμφωνα με την εισαγγελία Βαρσοβίας και την εισαγγελία Lublin, τούτο προκύπτει επίσης από τη σκέψη 29 της αποφάσεως Associação Sindical dos Juízes Portugueses [8]. Σύμφωνα με κάποιες αποδόσεις της εν λόγω αποφάσεως σε γλώσσες πλην της αγγλικής, για να εφαρμοστεί το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ απαιτείται το κράτος μέλος να ενεργεί, στη συγκεκριμένη υπόθεση, εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

26. Κατ' εμέ, τα εν λόγω επιχειρήματα δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.

27. Πρώτον, το Δικαστήριο δέχεται παγίως ότι, μολονότι η οργάνωση της δικαιοσύνης εντός των κρατών μελών εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που απορρέουν από το άρθρο 2 και το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ [9]. Οι ως άνω υποχρεώσεις μπορεί να αφορούν οποιοδήποτε στοιχείο των εθνικών δομών ή διαδικασιών που χρησιμοποιούνται για την επιβολή σε εθνικό επίπεδο του δικαίου της Ένωσης. Το αντικείμενο των υπό κρίση αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως αφορά ακριβώς τις υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από τις εν λόγω διατάξεις, καθώς και το ζήτημα αν οι επίμαχες εθνικές διατάξεις όντως συνάδουν με τις υποχρεώσεις αυτές. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει το άρθρο 2 και το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και να αποφανθεί επί των ζητημάτων που εγείρονται με τα προδικαστικά ερωτήματα [10].

28. Δεύτερον, σε αντίθεση προς όσα υποστήριξαν η εισαγγελία Βαρσοβίας και η εισαγγελία Lublin, δεν διακρίνω σημαντική διαφορά μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων –με πιο σημαντική την πορτογαλική, δεδομένου ότι αυτή ήταν η γλώσσα διαδικασίας– της σκέψεως 29 της αποφάσεως Associação Sindical dos Juízes Portugueses. Το εν λόγω χωρίο αφορούσε τη διαφορά μεταξύ του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και του πεδίου εφαρμογής του Χάρτη. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ έχει εφαρμογή σε όλους τους «τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης», δεδομένου ότι η εν λόγω διάταξη δεν περιέχει κανέναν περιορισμό όπως ο προβλεπόμενος στο άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Για τις ανάγκες εκείνης της υποθέσεως, το Δικαστήριο δεν ανέπτυξε περαιτέρω το ανωτέρω ζήτημα [11].

29. Εντούτοις, το ακριβές νόημα του ως άνω χωρίου διευκρινίστηκε αρκούντως στη μετέπειτα νομολογία του Δικαστηρίου. Η διαφορά του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής των δύο προαναφερθεισών διατάξεων συνεπάγεται ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ έχει εφαρμογή όταν εθνικό όργανο *μπορεί* να αποφαίνεται, ως δικαιοδοτικό όργανο, επί ζητημάτων τα οποία άπτονται της εφαρμογής ή της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης και τα οποία εμπίπτουν, επομένως, σε τομείς που διέπονται από το δίκαιο αυτό [12]. Με άλλα λόγια, τα εθνικά δικαστήρια

8 Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018 (C-64/16, EU:C:2018:117).

9 Πρβλ. απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψεις 75, 84 και 86 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

10 Πρβλ. απόφαση της 7ης Μαρτίου 2017, X και X (C-638/16 PPU, EU:C:2017:173, σκέψη 37)· απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψη 74)· απόφαση Land Hessen (σκέψη 41), και απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψη 69).

11 Βλ. αναλυτικότερα επ' αυτού προτάσεις μου στην υπόθεση Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, σημείο 54).

12 Βλ. απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψη 51)· απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψη 83), και απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψη 111).

οφείλουν να τηρούν τους κανόνες της εν λόγω διατάξεως οσάκις, καταρχήν, αποφαίνονται επί ζητημάτων που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Αντιθέτως, δεν είναι αναγκαίο οι συγκεκριμένες υποθέσεις να αφορούν πράγματι το δίκαιο της Ένωσης.

30. Όσον αφορά τις υπό κρίση υποθέσεις, δεν χωρεί αμφιβολία, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή, ότι το δικαιοδοτικό όργανο του οποίου η ανεξαρτησία αμφισβητείται στην παρούσα διαδικασία –ήτοι το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας)– αποτελεί όργανο που ενδέχεται να κληθεί να αποφανθεί, ως δικαιοδοτικό όργανο, επί ζητημάτων που άπτονται της εφαρμογής ή της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης. Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει τις διατάξεις της οδηγίας 2016/343 καθώς και τα άρθρο 2 και το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

31. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο είναι σαφώς αρμόδιο να αποφανθεί επί των υπό κρίση υποθέσεων.

2. Επί του παραδεκτού

32. Όσον αφορά το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων, θα εξετάσω καταρχάς τις ενστάσεις που εγέρθηκαν κατά του δεύτερου, του τρίτου και του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος, δεδομένου ότι τα εν λόγω ερωτήματα είναι, κατά την άποψή μου, απαράδεκτα (υπό α). Εν συνεχεία, θα εξετάσω το παραδεκτό του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο, αντιθέτως, χρήζει ενδελεχούς αναλύσεως (υπό β).

33. Εντούτοις, πριν προβώ στην ανάλυση αυτή, πρέπει να εξεταστεί μια ένσταση η οποία αφορά ειδικώς το παραδεκτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην υπόθεση C-754/19. Η εισαγγελία Βαρσοβίας υποστηρίζει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν ανέστειλε την εκδίκαση της υποθέσεως επί της οποίας υποβλήθηκε η αίτηση αυτή και ότι, μάλιστα, εν συνεχεία είχε εκδώσει οριστική απόφαση στις 11 Δεκεμβρίου 2019.

34. Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, αν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου δεν εκκρεμεί πλέον κάποια διαφορά, οπότε τυχόν απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα δεν θα έχει καμία χρησιμότητα για την επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο πρέπει να κρίνει ότι παρέλκει η απόφαση επί της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως [13].

35. Επομένως, αν –όπως υποστηρίζει η εισαγγελία Βαρσοβίας– η διαφορά της κύριας δίκης στην υπόθεση C-754/19 πράγματι δεν είχε ανασταλεί και εκδόθηκε οριστική απόφαση, τότε η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατέστη άνευ αντικειμένου. Υπό τις συνθήκες αυτές, θα παρείλκε η απόφανση του Δικαστηρίου επί των προδικαστικών ερωτημάτων στην εν λόγω υπόθεση.

36. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο ούτε ενημέρωσε το Δικαστήριο σχετικά με τυχόν μεταγενέστερη επέλευση κάποιου κρίσιμου πραγματικού περιστατικού ούτε απέσυρε την αίτησή του. Εξάλλου, δεδομένου ότι τα προδικαστικά ερωτήματα στην εν λόγω υπόθεση είναι *πανομοιότυπα* με τα ερωτήματα που τέθηκαν στις υπόλοιπες έξι επίμαχες στις παρούσες προτάσεις υποθέσεις, στις οποίες δεν αμφισβητείται ότι οι οικείες υποθέσεις εξακολουθούν να εκκρεμούν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, παρέλκει η περαιτέρω εξέταση του ως άνω ζητήματος.

[13] Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 2014, Da Silva (C-189/13, EU:C:2014:2043, σκέψεις 34 και 35), καθώς και της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, σκέψη 38).

37. Επομένως, προχωρώ στην εξέταση των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν ειδικώς σχετικά με το παραδεκτό των διαφόρων προδικαστικών ερωτημάτων.

α) Επί του δεύτερου, του τρίτου και του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

38. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν συντρέχει παράβαση ορισμένων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στην περίπτωση κατά την οποία οι διάδικοι μπορούν να προσβάλουν την απόφαση που θα εκδοθεί στην υπόθεση της κύριας δίκης ασκώντας έκτακτο ένδικο μέσο, όταν το εν λόγω έκτακτο ένδικο μέσο πρόκειται να εξεταστεί από δικαστήριο –ήτοι το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο)– την ανεξαρτησία του οποίου αμφισβητεί το αιτούν δικαστήριο.

39. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα αφορά τα έννομα αποτελέσματα μελλοντικής αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου, καθώς και τα έννομα αποτελέσματα των αποφάσεων του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) στο πλαίσιο τυχόν ενδίκων μέσων που θα μπορούσαν ενδεχομένως να ασκηθούν κατά των αποφάσεων που πρόκειται να εκδοθούν στην υπόθεση της κύριας δίκης.

40. Σε στενή σχέση με το ως άνω ερώτημα, το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το ζήτημα αν κατά το δίκαιο της Ένωσης οι συνέπειες της αποφάσεως που εκδόθηκε στο πλαίσιο του εν λόγω έκτακτου ένδικου μέσου από το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) εξαρτώνται από το αν το επιληφθέν δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ ή κατά του κατηγορουμένου.

41. Συντασσόμενος με τις παρατηρήσεις της Πολωνικής Κυβερνήσεως, της εισαγγελίας Βαρσοβίας και της εισαγγελίας Lublin, καθώς και της Επιτροπής, φρονώ ότι τα εν λόγω τρία προδικαστικά ερωτήματα είναι απαράδεκτα.

42. Στο μέτρο που τα ως άνω προδικαστικά ερωτήματα στηρίζονται στην παραδοχή ότι στις υπό κρίση υποθέσεις είναι πιθανόν να ασκηθεί μελλοντικά έκτακτο ένδικο μέσο ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου), τα ερωτήματα αυτά στηρίζονται σε ένα γεγονός αμιγώς *υποθετικό*. Στο πλαίσιο αυτό, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν μπορεί να έχει ως αντικείμενο τη συλλογή συμβουλευτικών γνωμών επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων [14].

43. Ομοίως, στον βαθμό που το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αναφέρονται επίσης στα πιθανά αποτελέσματα των αποφάσεων που θα εκδώσει το αιτούν δικαστήριο, τα ερωτήματα αυτά είναι *πρόωρα* και *μη επαρκώς αιτιολογημένα*. Είναι πρόωρα διότι αφορούν διαδικασίες οι οποίες ενδέχεται να διεξαχθούν σε μεταγενέστερο χρόνο ενώπιον άλλου δικαστηρίου, αλλά δεν αφορούν το παρόν στάδιο της διαδικασίας των εν λόγω υποθέσεων. Εξάλλου, όπως διευκρινίζει το αιτούν δικαστήριο, σε περίπτωση που το Δικαστήριο αποφασίσει ότι οι επίμαχες εθνικές ρυθμίσεις δεν συνάδουν με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, υπάρχουν και άλλες ενέργειες στις οποίες δύναται να προβεί προκειμένου να θεραπεύσει την κατάσταση. Επομένως, το πρόβλημα που θέτει το αιτούν δικαστήριο ενδέχεται να μην προκύψει ποτέ. Εξάλλου, τα εν λόγω προδικαστικά ερωτήματα δεν πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, καθόσον το αιτούν δικαστήριο δεν παρέχει καμία διευκρίνιση ως

[14] Βλ., ως παράδειγμα από την πρόσφατη νομολογία, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, A κ.λπ. (C-70/18, EU:C:2019:823, σκέψη 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

προς το πώς η προβαλλόμενη ως πλημμελής σύνθεση των δικαστικών σχηματισμών, οι οποίοι πιθανόν να κληθούν να εκδικάσουν τις υποθέσεις μελλοντικά, μπορεί να θίξει ειδικώς τη νομιμότητα των αποφάσεων που πρόκειται να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο.

44. Χωρίς σε καμία περίπτωση να αγνοείται το γενικότερο εθνικό πλαίσιο, το οποίο είναι, αν μη τι άλλο, πράγματι προβληματικό και περίπλοκο, υπάρχουν εντούτοις σαφώς καθορισμένα όρια όσον αφορά το τι μπορεί να ζητηθεί στο πλαίσιο μιας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως. Με απλά λόγια, τα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να αφορούν την υπό κρίση υπόθεση (ή προγενέστερες περιστάσεις που προδήλως επηρεάζουν την υπό κρίση υπόθεση [15]) της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο. Μολονότι η εν λόγω προϋπόθεση έχει τύχει ευρείας και επιεικούς ερμηνείας στο πλαίσιο της παραδοσιακής νομολογίας του Δικαστηρίου, το κυρίως ζήτημα είναι ότι η ζητούμενη καθοδήγηση πρέπει να είναι τέτοια που να μπορεί να αξιοποιηθεί από το αιτούν δικαστήριο για την απόφαση που πρόκειται να εκδώσει. Τούτο αποκλείει εικασίες σχετικά με μελλοντικά γεγονότα τα οποία μπορεί και να μην επέλθουν ποτέ.

45. Ως εκ τούτου, κατά την άποψή μου, το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα είναι πράγματι απαράδεκτα.

β) Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

46. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε εθνικές διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες ο Υπουργός Δικαιοσύνης/γενικός εισαγγελέας μπορεί, βάσει κριτηρίων που δεν δημοσιοποιούνται, να αποσπά δικαστές σε ανώτερα δικαστήρια επ' αορίστω και, ανά πάσα στιγμή, να ανακαλεί την εν λόγω απόσπαση κατά διακριτική ευχέρεια. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ και την αρχή του κράτους δικαίου που κατοχυρώνεται σε αυτό, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας 2016/343.

47. Όσον αφορά το παραδεκτό του εν λόγω ερωτήματος προβλήθηκαν διάφορες ενστάσεις. Οι εν λόγω ενστάσεις αφορούν: την έννοια του όρου «δικαστήριο» κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ (υπό 1), τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου (υπό 2), καθώς και την αναγκαιότητα και τη λυσιτέλεια του προδικαστικού ερωτήματος (υπό 3). Θα εξετάσω τα εν λόγω ζητήματα διαδοχικά.

1) «Δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ

48. Προκαταρκτικώς, η εισαγγελία Βαρσοβίας και η εισαγγελία Lublin επισημαίνουν ότι οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκαν από μεμονωμένο δικαστή –ήτοι από την πρόεδρο του δικαστικού σχηματισμού που επιλήφθηκε των επίμαχων ποινικών υποθέσεων– και όχι από τον οικείο σχηματισμό καθεαυτόν. Προβάλλουν ότι, δυνάμει του άρθρου 29, παράγραφος 1, του κώδικα ποινικής δικονομίας, οι εφέσεις, όπως οι επίμαχες, εκδικάζονται από τριμελή δικαστικό σχηματισμό, εκτός αν συντρέχουν ειδικές περιστάσεις που προβλέπονται από

[15] Πρβλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:626). Για την ακρίβεια, το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο αφορούσε τεκμήριο σχετικά με τη μελλοντική αντιμετώπιση υποθέσεως από εθνική διοικητική αρχή σε περίπτωση ακυρώσεώς της από το εθνικό δικαστήριο. Εντούτοις, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η εθνική διοικητική αρχή είχε ήδη αγνοήσει τις προγενέστερες αποφάσεις του εθνικού δικαστηρίου, η αντιμετώπιση της υποθέσεως στο *παρελθόν* είχε σαφώς καταστήσει το ερώτημα σχετικά με το *μέλλον* κατά πολύ λιγότερο υποθετικό και δικαιολογημένο.

τον νόμο. Κατά την άποψή τους, οι εν λόγω ειδικές περιστάσεις ουδόλως συντρέχουν εν προκειμένω. Επομένως, το αιτούν όργανο δεν πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για να θεωρηθεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

49. Δεν αμφισβητείται ότι οι υπό κρίση αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκαν από το Sąd Okręgowy w Warszawie (X Wydział Karny Odwoławczy) [περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας, (10ο ποινικό τμήμα εφέσεων)]. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι το εν λόγω δικαστήριο αποτελείται από την πρόεδρο του δικαστικού σχηματισμού, η οποία είναι και εκείνη που υπέγραψε την επίμαχη διάταξη περί παραπομπής.

50. Εντούτοις, κατά τη γνώμη μου, τούτο δεν αρκεί για να καταστήσει τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως *αυτοδικαίως* απαράδεκτες.

51. Κατά πρώτον, υπενθυμίζεται ότι ο όρος «δικαστήριο», κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ανέκαθεν *οριζόταν αυτοτελώς* στο δίκαιο της Ένωσης και στη νομολογία του Δικαστηρίου, ανεξαρτήτως των ονομασιών και των χαρακτηρισμών του εθνικού δικαίου. Βάσει ως άνω κριτηρίων, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία (ούτε και αμφισβητείται από κάποιον εκ των μετεχόντων στη διαδικασία) ότι το αιτούν όργανο πληροί ένα προς ένα τα λεγόμενα «κριτήρια της αποφάσεως Dorsch» [16]: έχει ιδρυθεί με νόμο, διαθέτει μονιμότητα, η δικαιοδοσία του είναι δεσμευτικού χαρακτήρα, η ενώπιόν του διαδικασία έχει χαρακτήρα κατ' αντιμωλίαν, εφαρμόζει κανόνες δικαίου και είναι –καταρχήν– ανεξάρτητο και αμερόληπτο.

52. Κατά δεύτερον, ο όρος «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ εξετάζεται σε διαρθρωτικό, *θεσμικό* επίπεδο. Με άλλα λόγια, επίκεντρο της εν λόγω εξετάσεως αποτελεί το αιτούν δικαιοδοτικό όργανο αυτό καθεαυτό, ενώ παράλληλα συνεκτιμάται η λειτουργία που το εν λόγω όργανο καλείται να επιτελέσει υπό τις *ειδικές περιστάσεις* μιας υποθέσεως. Εν ολίγοις, ένα όργανο δύναται να αποτελεί δικαστήριο ακόμη και όταν συνήθως επιτελεί διαφορετική (μη δικαιοδοτική) [17] λειτουργία και αντιστρόφως [18]. Οι συγκεκριμένες λειτουργίες τις οποίες ένα όργανο καλείται να επιτελέσει στο πλαίσιο της κύριας διαδικασίας είναι επομένως υψίστης σημασίας. Στις υπό κρίση υποθέσεις, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το αιτούν δικαστήριο ενεργεί ως δικαιοδοτικό όργανο όταν επιλαμβάνεται ενδίκων μέσων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, καθώς και, ενδεχομένως, όταν ελέγχει τη σύνθεση του δικαστικού σχηματισμού που επιλαμβάνεται των εν λόγω ενδίκων μέσων. Αμφότερες οι εν λόγω λειτουργίες επιτελούνται στο πλαίσιο δικαιοδοτικής λειτουργίας.

53. Κατά τρίτον, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο δεν είναι υποχρεωμένο «να ελέγξει αν η απόφαση περί παραπομπής ελήφθη σύμφωνα με τους εθνικούς οργανωτικούς και δικονομικούς κανόνες» [19]. Σύμφωνα με την εν λόγω νομολογία «[τ]ο Δικαστήριο δεσμεύεται από την απόφαση περί παραπομπής που εξέδωσε δικαστήριο κράτους μέλους εφόσον η απόφαση αυτή δεν ακυρώθηκε κατόπιν ασκήσεως ενδίκου μέσου που ενδεχομένως προβλέπει το εθνικό δίκαιο» [20].

16 Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, Dorsch Consult (C-54/96, EU:C:1997:413, σκέψη 23). Πιο πρόσφατα, απόφαση Land Hessen (σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

17 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Torresi (C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:2088, σκέψεις 15 έως 30).

18 Πρβλ. απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2013, Belov (C-394/11, EU:C:2013:48, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

19 Απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2018, Wightman κ.λπ. (C-621/18, EU:C:2018:999, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

20 Απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Governo della Repubblica italiana (Καθεστώς των Ιταλών ειρηνοδικών) (C-658/18, EU:C:2020:572, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

54. Κατά συνέπεια, από τα προεκτεθέντα προκύπτει μάλλον σαφώς ότι, αν το αιτούν όργανο είναι δικαστήριο το οποίο ενεργεί ως δικαιοδοτικό όργανο, έννοιες οι οποίες ορίζονται αμφότερες αυτοτελώς στο δίκαιο της Ένωσης, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να προβεί σε επαληθεύσεις της τηρήσεως του συνόλου των διαδικαστικών κανόνων του εθνικού δικαίου: έχει τεθεί η σφραγίδα προσηκόντως; Συμμορφώνεται η διάταξη προς όλες τις τυπικές και διαδικαστικές απαιτήσεις του εθνικού δικονομικού δικαίου; Έχουν τεθεί όλες οι υπογραφές στο σωστό σημείο;

55. Αξίζει ίσως να υπομνησθεί ότι η ως άνω προσέγγιση και η ως άνω νομολογία απορρέουν από μία απόφαση –την απόφαση Reina– στην οποία αμφισβητήθηκε το παραδεκτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως για τον λόγο ότι το αιτούν δικαστήριο είχε πλημμελή σύνθεση [21]. Επιπλέον, με την απόφαση San Giorgio, το Δικαστήριο απέρριψε ρητώς ένσταση αντίστοιχη αυτής που προβάλλεται στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας. Η Ιταλική Κυβέρνηση αμφισβήτησε το παραδεκτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως (την οποία είχε υποβάλει ο πρόεδρος του αιτούντος δικαστηρίου) υποστηρίζοντας ότι, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, η απόφαση αυτή ενέπιπτε στην αρμοδιότητα του πλήρους δικαστικού σχηματισμού. Το Δικαστήριο απέρριψε την εν λόγω ένσταση δίχως ιδιαίτερη ανάλυση υπογραμμίζοντας ότι, κατά πάγια νομολογία, κάθε εθνικό δικαστήριο δικαιούται να ζητήσει την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως «[…] ανεξάρτητα […] από το στάδιο της [δί]κης που εκκρεμεί ενώπιον του οικείου δικαστηρίου και από το είδος της αποφάσεως που αυτό καλείται να εκδώσει» [22].

56. Το Δικαστήριο δεν ακολούθησε την προσέγγιση αυτή μόνο σε περιπτώσεις *πρόδηλης* αναρμοδιότητας του αιτούντος δικαστηρίου, όπως στις πρόσφατες υποθέσεις Di Girolamo [23]. Ωστόσο, οι υπό κρίση υποθέσεις διαφέρουν σαφώς από τις υποθέσεις Di Girolamo. Δεν αμφισβητείται ότι το αιτούν δικαστήριο είναι αρμόδιο να επιληφθεί των επίμαχων στις κύριες δίκες υποθέσεων. Το μοναδικό ζήτημα που εγείρεται αφορά το όργανο, στο πλαίσιο του ίδιου αυτού δικαστηρίου, το οποίο έχει την εξουσία να υποβάλλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Επομένως, οι υπό κρίση υποθέσεις προσομοιάζουν πολύ περισσότερο σε εκείνες που εξέτασε το Δικαστήριο στις αποφάσεις Reina και San Giorgio.

57. Κατά τέταρτον, το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο, για να υποβάλει ερώτημα στο Δικαστήριο βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, θα πρέπει –κατά την εισαγγελία Βαρσοβίας και την εισαγγελία Lublin– να αγνοήσει ορισμένους κανόνες της εσωτερικής έννομης τάξεώς του, ακόμη και αν επιβεβαιωθεί, δεν ασκεί επιρροή. Η νομολογία του Δικαστηρίου βρίθει παραδειγμάτων στα οποία, βάσει του δικαίου της Ένωσης, επετράπη στα εθνικά δικαστήρια, ή ακόμη και επιβλήθηκε σε αυτά η υποχρέωση, να μην εφαρμόσουν εθνικούς δικονομικούς κανόνες που περιόριζαν τις εξουσίες τους να υποβάλλουν αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο [24].

58. Μια πρόσφατη υπόθεση στην οποία η κατάσταση εμφάνιζε σε μεγάλο βαθμό αντιστοιχία με τις υπό κρίση υποθέσεις είναι η A. K. κ.λπ. Στην υπόθεση αυτή, η Πολωνική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η εθνική διαδικασία ήταν άκυρη λόγω παραβάσεως των κανόνων περί *συνθέσεως και αρμοδιότητας των δικαστηρίων*. Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, στην ως άνω υπόθεση, η ορθή σύνθεση για την εξέταση της υποθέσεως κατά το εθνικό δίκαιο ήταν σχηματισμός απαρτιζόμενος

21 Απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1982 (65/81, EU:C:1982:6, σκέψη 6).

22 Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, San Giorgio (199/82, EU:C:1983:318, σκέψεις 7 έως 10).

23 Βλ. διατάξεις της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, Di Girolamo (C-472/17, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:684), και της 17ης Δεκεμβρίου 2019, Di Girolamo (C-618/18, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2019:1090).

24 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2010, Elchinov (C-173/09, EU:C:2010:581, σκέψεις 21 έως 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), καθώς και της 15ης Ιανουαρίου 2013, Križan κ.λπ. (C-416/10, EU:C:2013:8, σκέψεις 62 έως 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

από έναν δικαστή και όχι ο τριμελής δικαστικός σχηματισμός που υπέβαλε τα ερωτήματα[25]. Ωστόσο, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «τα εν λόγω ερωτήματα αφορούν κατ' ουσίαν ακριβώς το ζήτημα αν, ανεξαρτήτως των ισχυόντων στο οικείο κράτος μέλος εθνικών κανόνων περί κατανομής δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων, δικαστήριο όπως το αιτούν υποχρεούται, βάσει των διαλαμβανομένων στα ερωτήματα αυτά διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, να μην εφαρμόσει τους εν λόγω εθνικούς κανόνες και να αναλάβει, εφόσον παρίσταται ανάγκη, δικαιοδοτική αρμοδιότητα να επιληφθεί των διαφορών των κύριων δικών. Τυχόν απόφαση του Δικαστηρίου επιβεβαιώνουσα την ύπαρξη τέτοιας υποχρεώσεως θα δέσμευε το αιτούν δικαστήριο και το σύνολο των λοιπών οργάνων της Δημοκρατίας της Πολωνίας, χωρίς οι εσωτερικές διατάξεις περί ακυρότητας των διαδικασιών ή περί κατανομής των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων, στις οποίες παραπέμπει η Πολωνική Κυβέρνηση, να δύνανται να αποτελέσουν κώλυμα προς τούτο»[26].

59. Κατά πέμπτον, η αποδοχή των ενστάσεων που προέβαλε η Πολωνική Κυβέρνηση –κατά τις οποίες, για να είναι ένα ερώτημα όπως το επίμαχο εν προκειμένω σύμφωνο προς το εθνικό δίκαιο πρέπει να υποβληθεί μόνον από τον πλήρη δικαστικό σχηματισμό– θα δημιουργούσε, κατά την άποψή μου, δύο πρόσθετα προβλήματα.

60. Αφενός, θα ήταν απίθανο να αχθούν ενώπιον του Δικαστηρίου, ή να αχθούν εγκαίρως, ζητήματα σχετικά με την ορθή σύνθεση των δικαστικών σχηματισμών. Πράγματι, οι δικαστές που φέρονται ότι διορίσθηκαν παρανόμως πιθανότατα δεν θα συμφωνήσουν με την ανάγκη υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο σχετικά με το κατά πόσον διορίστηκαν ορθώς για να επιληφθούν της εν λόγω υποθέσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, το εν λόγω ζήτημα θα μπορούσε να ανακύψει μόνον εάν και εφόσον ασκηθεί ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως που θα εκδοθεί από (πιθανώς μη νόμιμης συνθέσεως) δικαστήριο. Επομένως, στην καλύτερη περίπτωση, το ζήτημα θα αχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου με μεγάλη καθυστέρηση. Στη χειρότερη περίπτωση (ή μάλλον κατά πάσα πιθανότητα), δεν θα αχθεί καθόλου.

61. Αφετέρου, η υιοθέτηση της λογικής που προτείνει η Πολωνική Κυβέρνηση θα οδηγούσε σε ένα ακόμη οξύμωρο. Σε περίπτωση που οι αμφιβολίες τις οποίες εκφράζει το αιτούν δικαστήριο αποδειχθούν ουσία βάσιμες, τότε θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ένα από τα μέλη των εν λόγω σχηματισμών δεν είναι ανεξάρτητο. Επομένως, στη μάλλον απίθανη περίπτωση κατά την οποία το εν λόγω μέλος του δικαστικού σχηματισμού θα ήταν διατεθειμένο να υπογράψει διάταξη περί παραπομπής η οποία θα έθετε υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία του, θα ήταν παραδεκτή η εν λόγω παραπομπή; Δεν θα παραβίαζε το αιτούν όργανο υπό τη σύνθεση αυτή το κριτήριο της ανεξαρτησίας το οποίο είναι συμφυές με τον όρο «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ;

62. Κατόπιν των προεκτεθέντων αναδεικνύονται δύο σημεία. Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι, ζητήματα που αφορούν την ορθή σύνθεση ενός δικαστικού σχηματισμού στην πράξη ουδέποτε μπορούν να προβληθούν από τον ίδιο τον εν λόγω σχηματισμό. Δεύτερον, η εξάρτηση του παραδεκτού των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως και του αυτοτελούς κριτηρίου του άρθρου 267 ΣΛΕΕ από τη συνδρομή όλων των διαδικαστικών προϋποθέσεων που θέτει το εθνικό δίκαιο είναι όχι μόνον παράλογη αλλά και επικίνδυνη από συστηματικής απόψεως.

63. Κατά έκτον, η δικαστής που υποβάλλει την αίτηση στις υπό κρίση υποθέσεις δεν είναι ένας *οποιοσδήποτε* δικαστής του δικαστικού σχηματισμού που έχει επιληφθεί των υποθέσεων: είναι η *πρόεδρος* του εν λόγω σχηματισμού. Οι πρόεδροι των δικαιοδοτικών οργάνων δεν διαθέτουν

25 Απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψη 110).

26 Όπ.π. (σκέψη 112).

μόνον επιπλέον εξουσίες, αλλά είναι επιφορτισμένοι και με πρόσθετες ευθύνες. Καλούνται, πράγματι, να επιτελέσουν έργο «θεματοφύλακα της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των δικαστών και του δικαστηρίου ως συνόλου» [27]. Σε μικρότερες συνθέσεις δικαστηρίου, ή σε ειδικές διαδικασίες, οι εν λόγω λειτουργίες επιτελούνται κατά κανόνα από τον πρόεδρο της συνθέσεως (ή του τμήματος), ο οποίος έχει ως καθήκον να προεδρεύει του σχηματισμού και να διευθύνει τις εργασίες του [28]. Κατά κανόνα, αναμένεται από τους προέδρους να επιβλέπουν τόσο την τήρηση της διαδικασίας όσο και την ορθή διεξαγωγή των διασκέψεων του σχηματισμού του οποίου προεδρεύουν. Επομένως, δεν θεωρώ ασύνηθες (πολλώ δε μάλλον παράνομο) η αιτούσα δικαστής, ως πρόεδρος του σχηματισμού, να θεωρεί ότι υποχρεούται να μεριμνά για την ορθή σύνθεσή του.

64. Τέλος, υπάρχει και ένας ακόμη λόγος που συνδέεται με το τελευταίο ως άνω ζήτημα: για ποιαν ακριβώς διαδικασία ζητεί το αιτούν δικαστήριο καθοδήγηση από το Δικαστήριο; Ασφαλώς, από μία οπτική γωνία, η κρίσιμη διαδικασία είναι η ποινική διαδικασία ενώπιον τριμελούς δικαστικού σχηματισμού ο οποίος θα εκδώσει απόφαση επί της ουσίας όσον αφορά την ποινική κατηγορία.

65. Ωστόσο, το ίδιο ζήτημα μπορεί να εξετασθεί και από διαφορετική οπτική γωνία. Συγκεκριμένα, η ανάλυση θα μπορούσε να επικεντρωθεί στο *συγκεκριμένο διαδικαστικό ζήτημα* και στην απόφαση καθεαυτή που πρέπει να εκδοθεί όσον αφορά το εν λόγω ζήτημα. Στην περίπτωση αυτή, η διαδικασία για την οποία ζητείται καθοδήγηση από το Δικαστήριο δεν είναι *η ποινική διαδικασία στο σύνολό της*, αλλά μόνον ένα *προκαταρκτικό ζήτημα* το οποίο αφορά την ορθή σύνθεση του δικαστικού σχηματισμού που επιλήφθηκε της εν λόγω υποθέσεως. Όσον αφορά το εν λόγω μέρος της διαδικασίας και λαμβανομένου επίσης υπόψη του είδους της (προκαταρκτικής) διαδικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να ληφθεί στο πλαίσιο αυτής, η αιτούσα δικαστής, υπό την ιδιότητά της ως προέδρου του σχηματισμού, είναι εκείνη που αποφαίνεται κατ' ουσίαν ως μονομελές δικαστήριο στο πλαίσιο του εν λόγω μέρους της συνολικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο του εν λόγω προκαταρκτικού διαδικαστικού ζητήματος, το οποίο πρέπει να επιλυθεί *προκειμένου* εν συνεχεία να μπορέσει η υπόθεση να εκδικασθεί προσηκόντως από δικαστικό σχηματισμό που να πληροί τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, η αιτούσα δικαστής είναι η μόνη από τους δικαστές η οποία μπορεί, και οπωσδήποτε οφείλει, να επιληφθεί του ζητήματος ώστε εν συνεχεία να μπορέσει να προχωρήσει η εκδίκαση των υποθέσεων.

66. Δεν εννοώ, βεβαίως, ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να κρίνει ως παραδεκτές αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως από δικαστές (ή σχηματισμούς) προδήλως αναρμόδιους να επιληφθούν των υποθέσεων των κύριων δικών, οι οποίοι κάνουν κατάχρηση της δυνατότητάς τους να υποβάλλουν αιτήσεις προδικαστικών αποφάσεων δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ ή οι οποίοι, στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, δεν πληρούν τα κριτήρια της αποφάσεως Dorsch. Οι υπό κρίση υποθέσεις, όμως, δεν εμπίπτουν σε καμία από τις ως άνω περιπτώσεις: το αιτούν δικαστήριο αποτελεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, είναι αρμόδιο να επιληφθεί των επίμαχων υποθέσεων, οι εν λόγω υποθέσεις είναι πραγματικές, όπως και το ζήτημα που εγείρεται ως πρόκριμα κατά την έναρξη της δίκης.

[27] Βλ., επί παραδείγματι, Συμβούλιο της Ευρώπης, Συμβουλευτικό Συμβούλιο των Ευρωπαίων Δικαστών (CCJE), γνωμοδότηση αριθ. 19 (2016), της 10ης Νοεμβρίου 2016, «The Role Of Court Presidents» [CCJE(2016) 2], σ. 2.

[28] Βλ., ενδεικτικά, άρθρο 11, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

2) Έλλειψη επαρκών στοιχείων

67. Η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και οι εισαγγελίες Βαρσοβίας και Lublin, υποστηρίζουν ότι οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δεν πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Προβάλλουν ότι οι αιτήσεις αυτές δεν παρέχουν επαρκή στοιχεία όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης των οποίων ζητείται η ερμηνεία και των εκκρεμών υποθέσεων.

68. Συναφώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, στον βαθμό τουλάχιστον που το εν λόγω προδικαστικό ερώτημα αφορά τις διατάξεις της οδηγίας 2016/343, οι διατάξεις περί παραπομπής είναι λακωνικές. Το αιτούν δικαστήριο θα μπορούσε να έχει προσπαθήσει περισσότερο να διευκρινίσει το πραγματικό πλαίσιο των υποθέσεων. Ειδικότερα, θα μπορούσαν να είχαν παρασχεθεί περισσότερες λεπτομέρειες όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι υποχρεώσεις των κρατών μελών σχετικά με το βάρος της αποδείξεως, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 6 της οδηγίας 2016/343, μπορούν να επηρεάσουν τις επίμαχες στις υποθέσεις των κυρίων δικών διαδικασίες.

69. Τούτου λεχθέντος, φρονώ ότι «η λακωνική διατύπωση» του αιτούντος δικαστηρίου δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας. Πράγματι, η οδηγία 2016/343 i) έχει εφαρμογή στις επίδικες υποθέσεις και ii) φαίνεται ότι ασκεί επιρροή.

70. Όσον αφορά το πρώτο σημείο, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, οι κατηγορούμενοι πρέπει να κριθούν στο πλαίσιο ποινικής δίκης, δεν έχει δε ακόμη εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση περί της ενοχής τους. Επομένως, οι διατάξεις της οδηγίας 2016/343 έχουν εφαρμογή. Κατά το άρθρο 2, η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται στα φυσικά πρόσωπα που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα σε ποινική διαδικασία. Εφαρμόζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, από τη στιγμή που ένα πρόσωπο θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για τέλεση αξιόποινης πράξης ή εικαζόμενης αξιόποινης πράξης μέχρι την απόφαση για την τελική εκτίμηση του κατά πόσον το εν λόγω πρόσωπο διέπραξε τη σχετική αξιόποινη πράξη και μέχρι η εν λόγω απόφαση να καταστεί οριστική [29]. Περιττό να προστεθεί, στο πλαίσιο αυτό, ότι η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται και στις «αμιγώς εσωτερικές» διαδικασίες ενός κράτους μέλους.

71. Όσον αφορά το δεύτερο σημείο, αρκεί η διαπίστωση ότι μπορεί να δημιουργηθεί ζήτημα σχετικό με το τεκμήριο αθωότητας ή με το βάρος αποδείξεως όταν ένας ή περισσότεροι δικαστές που μετέχουν σε δικαστικό σχηματισμό ο οποίος έχει επιληφθεί ποινικής υποθέσεως διατηρεί δεσμούς με μία εκ των διάδικων πλευρών, ήτοι με την πλευρά της εισαγγελικής αρχής. Αν η απόσπαση δικαστή ενώπιον ανώτερου δικαστηρίου και η θέση του σε αυτό εξαρτώνται, ενδεχομένως, από το κατά πόσον η εισαγγελική αρχή είναι ικανοποιημένη από τον τρόπο με τον οποίο ο εν λόγω δικαστής ασκεί τα καθήκοντά του, δεδομένου ότι σε διαφορετική περίπτωση μπορεί ανά πάσα στιγμή να ανακληθεί, ανακύπτει το ερώτημα αν τούτο δύναται να θέσει υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του αποσπασθέντος δικαστή. Ο ανωτέρω προβληματισμός μπορεί να τεθεί ως ζήτημα ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης (αν προσεγγισθεί από διαρθρωτικής απόψεως) ή, ενδεχομένως, ως ζήτημα σχετικό με το τεκμήριο αθωότητας ή με το βάρος αποδείξεως (αν προσεγγισθεί από την πλευρά του κατηγορουμένου, ο οποίος θα μπορούσε να πιστέψει ότι σχηματισμός με τέτοια σύνθεση ενδέχεται να εμφανίζει τάσεις μεροληψίας υπέρ της εισαγγελικής αρχής).

[29] Βλ. απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, AH κ.λπ. (Τεκμήριο αθωότητας) (C-377/18, EU:C:2019:670, σκέψη 32).

72. Εν πάση περιπτώσει, οι απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας πληρούνται όσον αφορά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Πράγματι, το πραγματικό και εννοιολογικό πλαίσιο που είναι αναγκαίο για να προβεί το Δικαστήριο στην εξέτασή του βάσει της εν λόγω διατάξεως δεν απαιτεί περαιτέρω διευκρινίσεις επί των ιδιαιτεροτήτων της υποθέσεως της κύριας δίκης. Οι διατάξεις περί παραπομπής εκθέτουν, κατά τρόπο συνοπτικό μεν αλλά εξαντλητικό, το εθνικό νομικό πλαίσιο που διέπει την απόσπαση δικαστών, τα ειδικά ζητήματα που αντιμετωπίζει το αιτούν δικαστήριο με τη σύνθεση του δικαστικού σχηματισμού που καλείται να δικάσει στις υποθέσεις των κυρίων δικών, καθώς και τους λόγους για τους οποίους το εν λόγω δικαστήριο αμφισβητεί τη συμβατότητα του εν λόγω πλαισίου με το δίκαιο της Ένωσης. Τα στοιχεία αυτά, εξεταζόμενα από κοινού, παρέχουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να κατανοήσει το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο καθώς και το σκεπτικό βάσει του οποίου το υπέβαλε.

3) Επί της λυσιτέλειας και της αναγκαιότητας του προδικαστικού ερωτήματος

73. Η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και οι εισαγγελίες Βαρσοβίας και Lublin, υποστηρίζουν ότι η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι ούτε αναγκαία ούτε λυσιτελής για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Κατ' ουσίαν, προβάλλουν ότι το ερώτημα είναι αμιγώς υποθετικού χαρακτήρα. Από δικονομικής απόψεως, θα ήταν αδύνατο για το αιτούν δικαστήριο να εφαρμόσει την απάντηση του Δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ στην υπόθεση της κύριας δίκης. Όπως υποστηρίζουν, κατά το εθνικό δίκαιο το εν λόγω δικαστήριο δεν έχει την εξουσία να «διορθώσει» τις ενδεχόμενες πλημμέλειες που προκύπτουν από τους επίμαχους εθνικούς δικονομικούς κανόνες. Θα απέκειτο, ενδεχομένως, σε άλλο δικαιοδοτικό όργανο (ήτοι σε διαφορετικό σχηματισμό) να αναλάβει δράση προκειμένου να αποφανθεί επί της εξαιρέσεως ενός εκ των δικαστών που μετέχουν στη σύνθεση του αιτούντος δικαστηρίου. Εξάλλου, οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία υπογραμμίζουν ότι οι κατηγορούμενοι δεν προέβαλαν καμία αντίρρηση σχετικά με τη σύνθεση του σχηματισμού. Υποστηρίζουν επίσης ότι οι διατάξεις περί παραπομπής δεν παρουσιάζουν τους εθνικούς κανόνες σχετικά με τις δικαστικές αποσπάσεις κατά τρόπο πλήρη και αμερόληπτο, ενώ επικαλούνται τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στην υπόθεση Foglia [30].

74. Από την πλευρά της, η Επιτροπή επισημαίνει τον λακωνικό χαρακτήρα των διατάξεων περί παραπομπής. Ωστόσο, η Επιτροπή φρονεί ότι το προδικαστικό ερώτημα δεν είναι απαράδεκτο: στην υπόθεση της κύριας δίκης εντοπίζεται πράγματι ένα προδικαστικό ερώτημα διαδικαστικού χαρακτήρα, η εξέταση του οποίου απαιτεί ενδεχομένως να δοθεί μια απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα από το Δικαστήριο.

75. Επί του σημείου αυτού, συντάσσομαι με την άποψη της Επιτροπής. Συντάσσομαι επίσης με την άποψη ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό. Το ερώτημα αυτό εγείρει προκαταρκτικό ζήτημα συμβατότητας του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης, το οποίο το αιτούν δικαστήριο *οφείλει* να εξετάσει προκειμένου να μπορέσει εν συνεχεία να αποφανθεί (νομίμως) επί της διαφοράς της κύριας δίκης. Το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη λυσιτέλεια και την αναγκαιότητα του προδικαστικού ερωτήματος (υπό i), και δεν αναιρείται από την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου (υπό ii), από την οποία οι υπό κρίση υποθέσεις μπορούν να διακριθούν ευχερώς (υπό iii).

30 Αποφάσεις της 11ης Μαρτίου 1980, Foglia (104/79, EU:C:1980:73), και της 16ης Δεκεμβρίου 1981, Foglia (244/80, EU:C:1981:302).

i) Η πάγια νομολογία επί της «λυσιτέλειας» και της «αναγκαιότητας»

76. Κατά πάγια νομολογία, ο εθνικός δικαστής, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, είναι αποκλειστικώς αρμόδιος να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο το αν η προδικαστική απόφαση είναι *αναγκαία* για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το αν τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι *λυσιτελή*. Επομένως, τα ερωτήματα που υποβάλλουν τα εθνικά δικαστήρια θεωρούνται *κατά τεκμήριο λυσιτελή* και η απόρριψη από το Δικαστήριο των ερωτημάτων αυτών είναι δυνατή μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα εν λόγω ερωτήματα [31].

77. Κατά συνέπεια, η λυσιτέλεια και η αναγκαιότητα αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος: ένα ερώτημα είναι λυσιτελές αν η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι αναγκαία προκειμένου να μπορέσει το αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί στην υπόθεση της κύριας δίκης και αντιστρόφως. Το Δικαστήριο κρίνει παγίως παραδεκτά τα προδικαστικά ερωτήματα όταν η απάντηση σε αυτά είναι αναγκαία για να καταστεί δυνατή η εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου «έκδοση της δικής του απόφασης» στις υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιόν του [32]. Τούτο παραδοσιακά γινόταν δεκτό ότι απαιτούσε καταρχήν τη συνδρομή δύο προϋποθέσεων: α) πρέπει να *εκκρεμεί* διαφορά ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου [33] και β) η απόφαση που πρόκειται να εκδώσει το δικαστήριο πρέπει να μπορεί *να λάβει υπόψη* την προδικαστική απόφαση [34].

78. Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, δεν αμφισβητείται ότι, σε όλες τις υπό κρίση υποθέσεις, πλην ίσως της υποθέσεως C-754/19 [35], υπάρχει εν εξελίξει ποινική διαδικασία ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Επομένως, το βασικό ζήτημα είναι αν συντρέχει η δεύτερη προϋπόθεση: μπορεί το αιτούν δικαστήριο *να λάβει υπόψη* την απάντηση του Δικαστηρίου στο προδικαστικό ερώτημα;

79. Όταν τα πραγματικά περιστατικά των υπό κρίση υποθέσεων εκτιμώνται υπό το πρίσμα της παραδοσιακής νομολογίας του Δικαστηρίου, η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι προφανώς καταφατική. Από την πάγια αυτή νομολογία προκύπτει ότι οι αντιρρήσεις που διατυπώθηκαν από την Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και από τις εισαγγελίες Βαρσοβίας και Lublin είναι αβάσιμες.

80. Πρώτον, είναι εντελώς περιττό να υπομνησθεί ότι ένα προδικαστικό ερώτημα δεν χρειάζεται να είναι άμεσα λυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς *επί της ουσίας*. Η νομολογία βρίθει παραδειγμάτων προδικαστικών αποφάσεων οι οποίες αφορούν διαδικαστικά ζητήματα διαφόρων ειδών [36]. Πράγματι, υπάρχει αρκετά πλούσια νομολογία η οποία αφορά το πεδίο εφαρμογής της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας και τα όριά της, ιδίως αυτά που απορρέουν από την αρχή

31 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 1ης Δεκεμβρίου 2018, Wightman κ.λπ. (C-621/18, EU:C:2018:999, σκέψεις 26 και 27), καθώς και της 1ης Οκτωβρίου 2019, Blaise κ.λπ. (C-616/17, EU:C:2019:800, σκέψη 35).

32 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2011, Weryński (C-283/09, EU:C:2011:85, σκέψη 35).

33 Βλ. ιδίως αποφάσεις της 21ης Απριλίου 1988, Pardini (338/85, EU:C:1988:194, σκέψεις 10 και 11), καθώς και της 16ης Ιουλίου 1992, Lourenço Dias (C-343/90, EU:C:1992:327, σκέψη 18).

34 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 24), καθώς και της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 31).

35 Βλ. σημεία 33 έως 36 των παρουσών προτάσεων.

36 Βλ., από την πρόσφατη νομολογία, αποφάσεις της 17ης Ιανουαρίου 2019, Dzivev κ.λπ. (C-310/16, EU:C:2019:30), καθώς και της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Deutsche Umwelthilfe (C-752/18, EU:C:2019:1114).

της διασφαλίσεως της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης[37]. Κάποια από τα ερωτήματα με τα οποία έχει ασχοληθεί το Δικαστήριο αφορούν, επί παραδείγματι, διαδικαστικού χαρακτήρα περιορισμούς που επιβάλλονται στα εθνικά δικαστήρια από εθνικούς κανόνες[38] ή διαδικαστικού χαρακτήρα ζητήματα με τα οποία πρέπει να ασχοληθεί το αιτούν δικαστήριο πριν να εκδώσει απόφαση επί της ουσίας[39]. Κάποια εκ των προδικαστικών ερωτημάτων, όπως συμβαίνει στις υπό κρίση υποθέσεις, αφορούσαν ορισμένες πτυχές των εθνικών κανόνων σχετικά με την οργάνωση του δικαστικού συστήματος[40].

81. Πράγματι, οι υπό κρίση υποθέσεις προσομοιάζουν εμφανώς με την κατάσταση που εξετάστηκε στην απόφαση A. K. κ.λπ. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε παραδεκτές υποθέσεις στις οποίες το αιτούν δικαστήριο «δεν [ζήτησε] διευκρινίσεις επί της ουσίας των διαφορών των οποίων έχει επιληφθεί και οι οποίες άπτονται οι ίδιες άλλων ζητημάτων που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, αλλά διευκρινίσεις όσον αφορά ζήτημα δικονομικής φύσεως το οποίο πρέπει να επιλύσει ως πρόκριμα κατά την έναρξη της δίκης, καθόσον το ζήτημα αυτό αφορά την ίδια την αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου να επιληφθεί των εν λόγω διαφορών»[41].

82. Υπάρχουν επίσης παραδείγματα υποθέσεων στις οποίες το Δικαστήριο εξέτασε, στο πλαίσιο διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, το ζήτημα της ανεξαρτησίας σε σχέση με συγκεκριμένη σύνθεση δικαστικού σχηματισμού. Επί παραδείγματι, στην απόφαση Ognyanov, το Δικαστήριο εξέτασε αν αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης εθνικός κανόνας ο οποίος απαιτούσε την εξαίρεση μελών που απαρτίζουν δικαστικό σχηματισμό λόγω του ότι είχε διατυπώσει, με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, προσωρινή κρίση επί της ουσίας μιας υποθέσεως[42].

83. Δεύτερον, το γεγονός ότι η απάντηση που πρέπει να δώσει το Δικαστήριο στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας δεν μπορεί να εφαρμοσθεί από το αιτούν δικαστήριο σε απόφαση που λαμβάνει τη μορφή *δικαστικής αποφάσεως* (ή αποφάσεως επί της ουσίας) είναι άνευ σημασίας.

84. Κατά πάγια νομολογία, το παραδεκτό αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι το αιτούν δικαστήριο «καλ[είται] να αποφανθ[εί] στο πλαίσιο διαδικασίας που πρόκειται να καταλήξει στην έκδοση αποφάσεως δικαιοδοτικού χαρακτήρα»[43]. Αυτό σημαίνει ότι αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο το οποίο, κατ' εξαίρεση, παρεμβαίνει σε διαδικασία διοικητικής φύσεως δεν είναι παραδεκτή[44]. Αντιθέτως, αυτό δεν σημαίνει ότι η απόφαση που πρόκειται να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο της κύριας δίκης, επί του συγκεκριμένου ζητήματος που εγείρεται στο πλαίσιο των προδικαστικών ερωτημάτων του πρέπει να σχετίζεται με την περάτωση της διαδικασίας, πολλώ δε μάλλον, να λάβει τη μορφή δικαστικής αποφάσεως. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, τα προδικαστικά ερωτήματα είναι παραδεκτά όταν αφορούν ζητήματα διαδικαστικού χαρακτήρα

37 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2018, The Minister for Justice and Equality and Commissioner of the Garda Síochána (C-378/17, EU:C:2018:979). Ειδικώς επί του σημείου αυτού, και με πολυάριθμες παραπομπές στη νομολογία, βλ. επίσης τις προτάσεις μου στην υπόθεση An tAire Talmhaíochta Bia agus Mara κ.λπ. (C-64/20, EU:C:2021:14, και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:626).

39 Βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις μου στην υπόθεση Asociația "Forumul Judecătorilor din România" κ.λπ. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 και C-355/19, EU:C:2020:746, σημείο 92 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία) (στο εξής: υπόθεση AFJR).

40 Βλ. ιδίως απόφαση A. K. κ.λπ.

41 Όπ.π. (σκέψεις 99 και 100).

42 Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2016 (C-614/14, EU:C:2016:514).

43 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2021, Spetsializirana prokuratura (Έγγραφο δικαιωμάτων) (C-649/19, EU:C:2021:75, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

44 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 1995, Job Centre (C-111/94, EU:C:1995:340).

που αφορούν «το σύνολο της διαδικασίας που καταλήγει στην έκδοση αποφάσεως από το αιτούν δικαστήριο». Η ως άνω προϋπόθεση πρέπει «να ερμηνεύεται διασταλτικά, ώστε να αποφεύγεται το ενδεχόμενο να κρίνεται απαράδεκτο πλήθος διαδικαστικών αιτημάτων και να μην μπορούν να εξεταστούν από το Δικαστήριο, καθώς και να στερείται το Δικαστήριο της δυνατότητας να αποφανθεί επί της ερμηνείας του συνόλου των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης τις οποίες υποχρεούται να εφαρμόσει το αιτούν δικαστήριο» [45].

85. Πράγματι, υπάρχουν πλείστα όσα παραδείγματα περιπτώσεων στις οποίες η απάντηση του Δικαστηρίου η οποία αποσκοπεί στο να βοηθήσει το αιτούν δικαστήριο δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε απόφαση εκδοθείσα υπό τη μορφή δικαστικής αποφάσεως (ή άλλης αποφάσεως επί της ουσίας). Για παράδειγμα, στην απόφαση VB Pénzügyi Lízing, ένα από τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούσε την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων, οσάκις υποβάλλουν αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, να ενημερώνουν επ' αυτού ταυτοχρόνως τον Υπουργό Δικαιοσύνης [46]. Στην απόφαση Eurobolt, το Δικαστήριο δεν δίστασε να δώσει απάντηση σε ερώτημα το οποίο αφορούσε το αν, σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, εθνικό δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να απευθυνθεί στα θεσμικά όργανα της Ένωσης που συμμετείχαν στη διαδικασία εκδόσεως πράξεως του παράγωγου δικαίου της Ένωσης της οποίας το κύρος αμφισβητείται σε διαδικασία ενώπιόν του [47]. Στην απόφαση Salvoni, το Δικαστήριο παρέσχε στο εθνικό δικαστήριο τη ζητηθείσα ερμηνεία των οικείων κανόνων της Ένωσης, σύμφωνα με τους οποίους δεν επιτρεπόταν στο εν λόγω δικαστήριο να έχει ex parte επικοινωνία με έναν εκ των διαδίκων [48]. Ομοίως, σε σειρά αποφάσεων σχετικών με την ερμηνεία πράξεων της Ένωσης που έχουν εκδοθεί στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας, το Δικαστήριο ερμήνευσε τις οικείες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης προκειμένου να συνδράμει τα αιτούντα δικαστήρια στο καθήκον τους να συμπληρώσουν τα έντυπα που προβλέπονται στα παραρτήματα των εν λόγω πράξεων [49].

86. Περαιτέρω, υπάρχουν πολλά παραδείγματα απαντήσεων στη νομολογία τα οποία αφορούν διάφορα ζητήματα διαδικαστικού, διαρθρωτικού ή θεσμικού χαρακτήρα και τα οποία βοηθούν το αιτούν δικαστήριο να ρυθμίσει άλλα ζητήματα που ανακύπτουν στην πορεία, πριν από την τελική απόφαση επί της ουσίας, συγχρόνως με αυτήν, ή ακόμα και μετά από αυτήν [50].

87. Τρίτον, η περίπτωση κατά την οποία, όπως υποστηρίζει η Πολωνική Κυβέρνηση, βάσει του εθνικού δικαίου, το αιτούν δικαστήριο *δεν έχει την εξουσία να «διορθώσει»* τις ενδεχόμενες πλημμέλειες που απορρέουν από την πιθανή ασυμβατότητα των επίμαχων εθνικών διαδικαστικών κανόνων με το δίκαιο της Ένωσης, είναι άνευ σημασίας.

88. Αφενός, το ως άνω επιχείρημα αντικρούεται από το αιτούν δικαστήριο. Με την απάντησή του της 3ης Σεπτεμβρίου 2020 σε σχετική ερώτηση του Δικαστηρίου, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι, σε περίπτωση που το Δικαστήριο διαπιστώσει ασυμβατότητα μεταξύ της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως και του δικαίου της Ένωσης, θα είχε τρεις διαφορετικούς τρόπους να άρει την εν λόγω ασυμβατότητα ή, τουλάχιστον, να περιορίσει εν μέρει τα αποτελέσματά της. Πρώτον, βάσει του

45 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, Gradbeništvo Korana (C-579/17, EU:C:2019:162, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

46 Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010 (C-137/08, EU:C:2010:659, σκέψεις 31 και 32).

47 Απόφαση της 3ης Ιουλίου 2019 (C-644/17, EU:C:2019:555, σκέψη 27).

48 Απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2019 (C-347/18, EU:C:2019:661).

49 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2017, Henderson (C-354/15, EU:C:2017:157), και της 24ης Οκτωβρίου 2019, Gavanozov (C-324/17, EU:C:2019:892).

50 Βλ., επί παραδείγματι, μεταξύ άλλων, απόφαση της 20ής Μαρτίου 1997, Hayes (C-323/95, EU:C:1997:169) (σχετικά με την κατά το εθνικό δίκαιο απαίτηση παροχής ασφάλειας καλύπτουσας τα δικαστικά έξοδα πριν από οποιαδήποτε εκτίμηση επί της ουσίας)· απόφαση της 27ης Ιουνίου 2013, Agrokonsulting-04 (C-93/12, EU:C:2013:432) (προκαταρκτικό ζήτημα της αποκλειστικής αρμοδιότητας κράτους μέλους που πρέπει να επιλυθεί πριν από οποιαδήποτε εκτίμηση επί της ουσίας).

άρθρου 41, παράγραφος 1, του κώδικα ποινικής δικονομίας, ο δικαστής μπορεί να ζητήσει την εξαίρεσή του από υπόθεση. Δεύτερον, ως πρόεδρος του δικαστικού σχηματισμού που έχει επιληφθεί των επίμαχων υποθέσεων, η αιτούσα δικαστής θα μπορούσε να υποβάλει στον πρόεδρο του δικαστηρίου της αίτηση, με την οποία να ζητεί την εφαρμογή του άρθρου 47, στοιχείο b, του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων, ενέργεια που θα μπορούσε να οδηγήσει σε τροποποίηση της συνθέσεως του δικαστικού σχηματισμού. Τρίτον, σύμφωνα με το άρθρο 37 του κώδικα ποινικής δικονομίας, το αιτούν δικαστήριο θα μπορούσε να ζητήσει από το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) να αναθέσει τις υποθέσεις σε άλλο δικαστήριο της ίδιας βαθμίδας στις περιπτώσεις που τούτο επιβάλλεται για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης.

89. Κατόπιν της ανωτέρω διαστάσεως απόψεων, πρέπει να υπενθυμίσω για μία ακόμη φορά ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προσδιορίσει το κρίσιμο πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως τονίσει ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, δεν είναι αρμόδιο να αποφαίνεται επί της ερμηνείας εθνικών διατάξεων ούτε να κρίνει αν η ερμηνεία τους από το αιτούν δικαστήριο είναι ορθή, δεδομένου ότι η ερμηνεία αυτή εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των αιτούντων δικαστηρίων[51]. Επομένως, δεν αποτελεί έργο του Δικαστηρίου να αποφαίνεται επί του ορθού περιεχομένου ή της ορθής ερμηνείας του εθνικού δικαίου.

90. Αφετέρου, και εν πάση περιπτώσει, η απαίτηση περί αναγκαιότητας εκτιμάται παγίως από το Δικαστήριο *ανεξάρτητα από* τις διαθέσιμες στο *εσωτερικό δίκαιο* νομικές οδούς για την άρση της ενδεχόμενης ασυμβατότητας του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης. Κατά πάγια νομολογία, «[δ]εν συμβιβάζεται […] με τις επιταγές που είναι συμφυείς με την ίδια τη φύση του [δικαίου της Ένωσης] κάθε διάταξη εθνικής έννομης τάξης ή κάθε πρακτική, νομοθετική, διοικητική ή δικαστική, που θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της αποτελεσματικότητας του [δικαίου της Ένωσης], αφαιρώντας από τον αρμόδιο για την εφαρμογή αυτού του δικαίου δικαστή την εξουσία να πράξει, και μάλιστα κατά τη στιγμή της εφαρμογής του, ό,τι είναι αναγκαίο για να εξοβελίσει τις εθνικές νομοθετικές διατάξεις που εμποδίζουν ενδεχομένως την πλήρη ανάπτυξη των αποτελεσμάτων των κανόνων του [δικαίου της Ένωσης]»[52].

91. Τα επιχειρήματα που προέβαλε η Πολωνική Κυβέρνηση δεν συνάδουν με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άμεσο αποτέλεσμα και την υπεροχή. Αν οι υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων που αφορούν τη συμμόρφωση με το δίκαιο της Ένωσης περιορίζονταν στις ενέργειες που τους επιτρέπονται ρητώς από το εθνικό τους δίκαιο, τότε δεν θα υπήρχε καν δίκαιο της Ένωσης. Αν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου εκκρεμεί ζήτημα το οποίο άπτεται του δικαίου της Ένωσης, το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να πράξει ό,τι είναι δυνατό για την άρση της (ενδεχόμενης) ασυμβατότητας προκειμένου να επιτευχθεί το συντομότερο δυνατόν η συμμόρφωση προς το δίκαιο αυτό. Το αιτούν δικαστήριο μπορεί για τον σκοπό αυτό να ερμηνεύει τους εθνικούς κανόνες σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ή, κατά περίπτωση, να μην εφαρμόζει τις εθνικές διατάξεις οι οποίες το παρεμποδίζουν να διασφαλίσει τη συμμόρφωση προς το εν λόγω δίκαιο[53]. Το γεγονός ότι το πρόβλημα θα μπορούσε υποθετικώς να λυθεί, τουλάχιστον σύμφωνα με το γράμμα του εθνικού δικαίου, σε επόμενο στάδιο από άλλο δικαστήριο (ή άλλον δικαστικό σχηματισμό) δεν συνιστά βάσιμη ένσταση, τουλάχιστον από την άποψη του δικαίου της Ένωσης.

51 Βλ., από την πρόσφατη νομολογία, αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 2019, UniCredit Leasing (C-242/18, EU:C:2019:558, σκέψεις 46 και 47), και της 25ης Νοεμβρίου 2020, Sociálna poisťovňa (C-799/19, EU:C:2020:960, σκέψεις 44 και 45).

52 Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal (106/77, EU:C:1978:49, σκέψεις 22 και 23), καθώς και της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, Winner Wetten (C-409/06, EU:C:2010:503, σκέψεις 56 και 57).

53 Βλ., με περαιτέρω παραπομπές, απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, Popławski (C-573/17, EU:C:2019:530, σκέψεις 50 επ.).

92. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι, κατά την Πολωνική Κυβέρνηση, το αιτούν δικαστήριο δεν έχει, ενδεχομένως, τη δυνατότητα να προβεί σε καμία συγκεκριμένη ενέργεια για να αρθεί η ενδεχόμενη ασυμβατότητα των εθνικών κανόνων με το δίκαιο της Ένωσης –ακόμη και αν επιβεβαιωθεί, πράγμα που, κατά την άποψή μου, δεν ισχύει– σε καμία περίπτωση δεν καθιστά το προδικαστικό ερώτημα απαράδεκτο. Εν πάση περιπτώσει, όταν οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αποσκοπούν στην αποσαφήνιση των υποχρεώσεων και των εξουσιών που τα εθνικά δικαστήρια αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης, το ζήτημα αν ένας ή περισσότεροι εθνικοί διαδικαστικοί κανόνες συνάδουν προς το δίκαιο της Ένωσης καθίσταται το κεντρικό *ζήτημα ουσίας* της υποθέσεως. Δεν πρόκειται για ζήτημα παραδεκτού.

93. Επιβεβαίωση των αρχών αυτών μπορεί να εντοπισθεί και πάλι στην απόφαση A. K. κ.λπ. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο επισήμανε: «το γεγονός ότι εθνικές διατάξεις […] διατάσσουν την κατάργηση δικών επί διαφορών όπως αυτές των κύριων δικών δεν μπορεί, καταρχήν και ελλείψει αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου περί τέτοιας περατώσεως ή καταργήσεως των δικών στις υποθέσεις των κύριων δικών, να έχει ως αποτέλεσμα να κρίνει το Δικαστήριο ότι παρέλκει η απόφανση επί των ερωτημάτων τα οποία του υποβλήθηκαν διά προδικαστικής παραπομπής» [54]. Το Δικαστήριο υπενθύμισε την ευρεία ευχέρεια των εθνικών δικαστηρίων να υποβάλλουν αιτήσεις προδικαστικών αποφάσεων και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «[έ]νας κανόνας του εθνικού δικαίου δεν μπορεί, επομένως, να εμποδίζει εθνικό δικαστήριο, ανάλογα με την περίπτωση, να κάνει χρήση της ευχέρειας αυτής ή να συμμορφώνεται προς την εν λόγω υποχρέωση» [55].

94. Τέταρτον, το γεγονός ότι τα πρόσωπα που κρίνονται στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου *δεν αμφισβήτησαν* τη συμβατότητα των επίμαχων εθνικών κανόνων με το δίκαιο της Ένωσης δεν επηρεάζει ούτε τη λυσιτέλεια του ερωτήματος ούτε το παραδεκτό του. Δεν αμφισβητείται ότι το γεγονός ότι οι διάδικοι της κύριας δίκης δεν προέβαλαν ζήτημα δικαίου της Ένωσης ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ουδόλως αποκλείει τη δυνατότητα του εν λόγω δικαστηρίου να απευθυνθεί στο Δικαστήριο. Το άρθρο 267 ΣΛΕΕ δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες κάποιος από τους διαδίκους της κύριας δίκης ανέλαβε την πρωτοβουλία να εγείρει ζήτημα σχετικό με την ερμηνεία ή το κύρος του δικαίου της Ένωσης, αλλά εκτείνεται και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες το αιτούν δικαστήριο εξετάζει το ζήτημα αυτό αυτεπαγγέλτως [56]. Τούτο είναι κατά μείζονα λόγο σημαντικό στην περίπτωση που προκύπτουν σοβαρές αμφιβολίες ως προς την ορθή σύνθεση του δικαστικού σχηματισμού που έχει επιληφθεί της υποθέσεως [57].

95. Περαιτέρω, οι υπό κρίση υποθέσεις δεν αποτελούν «προσχηματικές υποθέσεις» οι οποίες παρουσιάζουν ορισμένη ομοιότητα με τις υποθέσεις Foglia [58]. Δεν αμφισβητείται ότι οι ποινικές διαδικασίες των οποίων έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο αποτελούν πραγματικές διαφορές.

54 Απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψη 102).

55 Όπ.π. (σκέψη 103). Η ίδια λογική επιβεβαιώθηκε προσφάτως για μία ακόμη φορά με την απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153). Πράγματι, στην εν λόγω υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο βρισκόταν επίσης σε κατάσταση στην οποία, κατ' ουσίαν, δεν είχε αρμοδιότητα να ενεργήσει *βάσει του εθνικού δικαίου* προκειμένου να διασφαλίσει τη συμμόρφωση προς το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

56 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Ιουνίου 1981, Salonia (126/80, EU:C:1981:136, σκέψεις 5 έως 7). Πιο πρόσφατα, απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 2017, Tolley (C-430/15, EU:C:2017:74, σκέψεις 30 έως 33).

57 Πρβλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Review Simpson και HG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, σκέψεις 57 και 58).

58 Βλ. υποσημείωση 30 των παρουσών προτάσεων.

Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι οι διάδικοι μεθόδευσαν προσχηματικώς τις εν λόγω διαδικασίες προκειμένου να ζητήσουν την καθοδήγηση του Δικαστηρίου επί της ερμηνείας ορισμένων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης[59].

96. Τέλος, πέμπτον, όσον αφορά την προκαταρκτική εκτίμηση, φρονώ ότι οι υπό κρίση υποθέσεις πληρούν όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

97. Καταρχάς, τα ζητήματα που εγείρονται με την παρούσα διαδικασία δεν είναι αμελητέα ή παρεπόμενα, ούτε σε σχέση με τις υποθέσεις των κυρίων δικών ούτε όσον αφορά το εθνικό νομικό σύστημα εν γένει. Πράγματι, εφόσον τα ζητήματα που εγείρονται όσον αφορά την ορθή σύνθεση των δικαστικών σχηματισμών δεν αφορούν ειδικώς τις διαφορές της κύριας δίκης, αλλά απορρέουν από εθνική ρύθμιση γενικής ισχύος, η απάντηση του Δικαστηρίου στο προδικαστικό ερώτημα ενδέχεται να έχει σημαντικό αντίκτυπο σε πολλές άλλες υποθέσεις.

98. Όσον αφορά τη φύση του επίμαχου στην κύρια δίκη ζητήματος, στην απόφαση Simpson, το Δικαστήριο τόνισε τα εξής: «οι εγγυήσεις περί προσβάσεως σε ανεξάρτητο, αμερόληπτο και προηγουμένως νομίμως συσταθέν δικαστήριο, και ιδίως εκείνες που καθορίζουν την έννοια του δικαστηρίου όπως και τη σύνθεσή του, αποτελούν *τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη*. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται ότι *κάθε δικαστήριο οφείλει να εξετάζει* αν, με την εκάστοτε σύνθεσή του, συνιστά τέτοιο δικαστήριο όταν ανακύπτει επί του θέματος αυτού σοβαρή αμφιβολία. Η εξέταση αυτή είναι αναγκαία για την εμπιστοσύνη την οποία οφείλουν να εμπνέουν στους πολίτες τα δικαστήρια μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Υπό την έννοια αυτή, ο συγκεκριμένος έλεγχος συνιστά ουσιώδη τύπο, η τήρηση του οποίου αποτελεί ζήτημα δημοσίας τάξεως και πρέπει να *εξετάζεται αυτεπαγγέλτως*»[60]. Κατά συνέπεια, εφόσον διατηρεί πραγματικές αμφιβολίες όσον αφορά τη νόμιμη σύνθεσή του, το αιτούν δικαστήριο μπορεί και οφείλει να εγείρει το εν λόγω ζήτημα προτού προχωρήσει στην εκτίμηση της ουσίας των υποθέσεων των οποίων έχει επιληφθεί.

99. Εξάλλου, λαμβανομένων υπόψη όσων μπορούν να αντληθούν από το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται οι υπό κρίση υποθέσεις, καθώς και από διάφορες άλλες υποθέσεις που αφορούν το ίδιο κράτος μέλος, οι οποίες έχουν αχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου, είναι απίθανο το επίμαχο νομικό σύστημα να παρέχει επαρκείς εσωτερικούς μηχανισμούς διορθώσεως του πιθανού ζητήματος που εγείρει το αιτούν δικαστήριο. Το ζήτημα που εντοπίζει το αιτούν δικαστήριο δεν αποτελεί απλώς μία μεμονωμένη και ατυχή περίπτωση εντός συστήματος το οποίο, κατά τα λοιπά, λειτουργεί προσηκόντως.

100. Συμπερασματικά, φρονώ ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι, υπό το πρίσμα της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου, παραδεκτό. Με το εν λόγω ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς την ορθή ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ –διάταξη η οποία έχει σαφώς εφαρμογή στις υπό κρίση υποθέσεις– προκειμένου να επιλυθεί ζήτημα διαδικαστικής φύσεως, ώστε η κύρια δίκη να διεξαχθεί κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης.

[59] Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 5ης Ιουλίου 2016, Ognyanov (C-614/14, EU:C:2016:514, ιδίως σκέψεις 12 και 26).

[60] Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Review Simpson και HG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, σκέψη 57). Η υπογράμμιση δική μου.

101. Τα επιχειρήματα που αφορούν την υποτιθέμενη έλλειψη λυσιτέλειας ή αναγκαιότητας του ερωτήματος δεν είναι πειστικά, υπό το πρίσμα της παραδοσιακής νομολογίας του Δικαστηρίου. Οι πρόσφατες αποφάσεις του Δικαστηρίου που εκδίδονται στο ειδικό πλαίσιο της ανεξαρτησίας του εθνικού δικαστικού σώματος και το παραδεκτό των συναφών ερωτημάτων δεν είναι ικανά να μεταβάλουν το ως άνω συμπέρασμα.

ii) Η πρόσφατη νομολογία: η απόφαση Miasto Łowicz και η μεταγενέστερη νομολογία

102. Στην απόφαση Miasto Łowicz[61], το Δικαστήριο ερωτήθηκε αν το νέο πειθαρχικό καθεστώς των δικαστών στην Πολωνία πληρούσε τις απαιτήσεις περί ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν εξέτασε την ουσία των υποβληθέντων ερωτημάτων, διότι έκρινε τις σχετικές αιτήσεις απαράδεκτες.

103. Για να καταλήξει στο ανωτέρω συμπέρασμα, το Δικαστήριο υπογράμμισε καταρχάς ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί η συνδρομή «αναγκαιότητας» υπό την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, πρέπει να υφίσταται μεταξύ της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο και των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης των οποίων ζητείται η ερμηνεία *σύνδεσμος* «τέτοιος ώστε η ερμηνεία αυτή να ανταποκρίνεται σε αντικειμενική ανάγκη για την απόφαση την οποία πρέπει να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο»[62]. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο προσδιόρισε διάφορες περιπτώσεις στις οποίες τα προδικαστικά ερωτήματα πληρούν την εν λόγω προϋπόθεση. Το Δικαστήριο προέβη σε διάκριση των «κατηγοριών περιπτώσεων» στις οποίες η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως εμφανίζει επαρκή σύνδεσμο ώστε να διασφαλίζεται η λυσιτέλειά της για τους σκοπούς του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Ο εν λόγω σύνδεσμος υφίσταται όταν: i) η διαφορά συνδέεται *επί της ουσίας* με το δίκαιο της Ένωσης[63]· ii) το ερώτημα αφορά την ερμηνεία δικονομικού χαρακτήρα διατάξεων του δικαίου της Ένωσης οι οποίες μπορούν ενδεχομένως να τύχουν εφαρμογής[64]· ή iii) η απάντηση που ζητεί το Δικαστήριο φαίνεται δυνάμενη να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που καθιστά δυνατή την επίλυση δικονομικών ζητημάτων του εθνικού δικαίου προκειμένου να αποφανθεί επί της ουσίας[65].

104. Εν συνεχεία, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν μπορούσε να εντοπιστεί τέτοιος σύνδεσμος στις υπό κρίση υποθέσεις, δεδομένου ότι αυτές δεν ενέπιπταν σε καμία από τις περιπτώσεις που περιγράφηκαν ανωτέρω. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ενδεχόμενη απάντηση δεν θα είχε κανέναν αντίκτυπο στις εκκρεμείς ένδικες διαδικασίες ενώπιον των αιτούντων δικαστηρίων.

105. Κατά τη γνώμη μου, οι διαπιστώσεις του Δικαστηρίου στην απόφαση Miasto Łowicz δεν προκαλούν έκπληξη.

106. Πρώτον, φρονώ ότι η εν λόγω απόφαση δεν εισάγει περιορισμούς στις αρχές που απορρέουν από την προγενέστερη νομολογία ούτε και παρεκκλίσεις από αυτές. Κατά τη γνώμη μου, φαίνεται να απηχεί σε μεγάλο βαθμό την εν λόγω νομολογία: την ανάγκη να διασφαλιστεί ότι το αιτούν δικαστήριο θα μπορέσει να *λάβει υπόψη*, στην υπόθεση της κύριας δίκης, τις απαντήσεις που

61 Απόφαση Miasto Łowicz.

62 Όπ.π. (σκέψη 48).

63 Όπ.π. (σκέψη 49), στην οποία γίνεται παραπομπή στην απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117).

64 Όπ.π. (σκέψη 50), στην οποία γίνεται παραπομπή στην απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2011, Weryński (C-283/09, EU:C:2011:85, σκέψεις 41 και 42).

65 Όπ.π. (σκέψη 51), στην οποία γίνεται παραπομπή στην απόφαση A. K. κ.λπ.

ζητήθηκαν από το Δικαστήριο. Ο αντίκτυπος στην εν λόγω ένδικη διαδικασία μπορεί να αφορά –όπως ρητώς δέχθηκε το Δικαστήριο– τόσο τις ουσιαστικές όσο και τις διαδικαστικές πτυχές της. Εντούτοις, υπό τη μία ή την άλλη μορφή, ο αντίκτυπος αυτός πρέπει να είναι συγκεκριμένος και προβλέψιμος και δεν μπορεί να είναι υποθετικός, θεωρητικός ή να κινείται απλώς στη σφαίρα της εικασίας.

107. Δεύτερον, η εφαρμογή των αρχών που απορρέουν από την παραδοσιακή νομολογία στις συγκεκριμένες περιπτώσεις της αποφάσεως Miasto Łowicz παρίσταται επίσης εύλογη. Υπήρχε σημαντική έλλειψη συνδέσμου μεταξύ των επίμαχων πραγματικών περιστατικών που τέθηκαν ενώπιον των αιτούντων δικαστηρίων και της αρκετά ευρείας διατυπώσεως του ερωτήματος που υπέβαλαν τα εν λόγω δικαστήρια [66]. Δεν ήταν σαφές –λόγω επίσης των περιορισμένων στοιχείων που παρείχαν οι διατάξεις περί παραπομπής [67]– με ποιον τρόπο οι διαπιστώσεις του Δικαστηρίου περί της συμβατότητας του νέου καθεστώτος περί της πειθαρχικής διαδικασίας κατά των δικαστών στην Πολωνία θα μπορούσε να έχει πραγματικό αντίκτυπο διαδικαστικού ή ουσιαστικού χαρακτήρα επί της υποθέσεως της κύριας δίκης. Οι εν λόγω ένδικες διαδικασίες αφορούσαν διαφορετικά θέματα [68].

108. Τρίτον, σε αντίθεση με ορισμένες απόψεις που έχουν εκφρασθεί στη θεωρία [69], φρονώ ότι η εν λόγω απαίτηση, ήτοι να υφίσταται τουλάχιστον στοιχειώδης άμεσος αντίκτυπος όσον αφορά την απόφαση που πρόκειται να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν συνιστά απόκλιση από την παραδοσιακή νομολογία του Δικαστηρίου. Έχω την υπόνοια ότι μέρος του ζητήματος μπορεί να αποτελεί απλώς το προϊόν «οφθαλμαπάτης». Πριν από τη διαπίστωση εκ μέρους του Δικαστηρίου της υπάρξεως χωριστής υποχρεώσεως απορρέουσας ευθέως από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, για να υπάγεται η υπόθεση στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου έπρεπε να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης με την παραδοσιακή έννοια. Η εν λόγω απαίτηση περιόριζε εκ των προτέρων το φάσμα των ερωτημάτων που μπορούσαν να υποβληθούν διότι απαιτείτο η ύπαρξη κάποιου εμφανούς συνδέσμου με διάταξη της νομοθεσίας της Ένωσης ή, τουλάχιστον, ευρύτερη σύγκρουση με κάποια από τις ελευθερίες ή τις αρχές του δικαίου της Ένωσης [70]. Εξεταζόμενο υπό το πρίσμα της εν λόγω (προφανώς στενότερης) διόδου, το ζήτημα της λυσιτέλειας και της αναγκαιότητας είτε δεν ανέκυψε συχνά είτε αποδείχθηκε ιδιαιτέρως δυσχερές.

109. Αντιθέτως, από τη στιγμή που το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ έπαυσε να περιορίζεται από την προϋπόθεση να εμπίπτει η υπόθεση της κύριας δίκης στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης υπό την παραδοσιακή έννοια, η δεύτερη (στενότερη, ουσιαστική) δίοδος κατ' ουσίαν καταργήθηκε. Τώρα, ξεχωρίζει η πρώτη δίοδος της αναγκαιότητας/λυσιτέλειας, η οποία υπήρχε ανέκαθεν, χωρίς ωστόσο να της δίνει κανείς ιδιαίτερη σημασία, και τούτο για τον απλό λόγο ότι συνήθως επικεντρώνουμε ενστικτωδώς την προσοχή μας στις στενότερες και όχι

66 Βλ. αναλυτικότερα επ' αυτού τις προτάσεις μου στην υπόθεση Statul Român – Ministerul Finanțelor Publice (C-397/19, EU:C:2020:747, σημεία 33 και 34).

67 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα E. Tanchev στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Miasto Łowicz και Prokurator Generalny (C-558/18 και C-563/18, EU:C:2019:775, σημεία 115 έως 126).

68 Απόφαση Miasto Łowicz (σκέψεις 45 έως 53).

69 Βλ., επί παραδείγματι, Platon S., «Court of Justice Preliminary references and rule of law: Another case of mixed signals from the Court of Justice regarding the independence of national courts: Miasto Lowicz» *Common Market Law Review*, τόμος 57, τεύχος 6, 2020, σ. 1843 έως 1866.

70 Πιο αναλυτικά, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση TÜV Rheinland LGA Products και Allianz IARD (C-581/18, EU:C:2020:77) –σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης στις πιο κλασικές υποθέσεις, στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας– και προτάσεις μου στην υπόθεση Ispas (C-298/16, EU:C:2017:650) –σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.

στις ευρύτερες διόδους. Όμως, τώρα που η δίοδος αυτή είναι κατ' ουσίαν η μοναδική, μπορεί να φαίνεται ως νέος ή αυστηρότερος περιορισμός, απλώς και μόνον επειδή είναι ο μοναδικός που εξακολουθεί να υφίσταται.

110. Η προσέγγιση του Δικαστηρίου στην απόφαση Miasto Łowicz εφαρμόσθηκε, στη συνέχεια, στην απόφαση Prokuratura Rejonowa w Słubicach[71], η οποία αφορούσε ένδικη διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και ζητήματα παρεμφερή με τα επίμαχα στην απόφαση Miasto Łowicz. Αντιθέτως, στη διάταξη Maler[72], καθώς και στην απόφαση Land Hessen[73], εγέρθηκαν ελαφρώς διαφορετικά ζητήματα παραδεκτού ή αρμοδιότητας.

111. Στη διάταξη Maler, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε λόγω διαστάσεως απόψεων εντός του Verwaltungsgericht Wien (διοικητικού πρωτοδικείου Βιέννης, Αυστρία) μεταξύ του αιτούντος δικαστηρίου (το οποίο δίκαζε με μονομελή σύνθεση) και του προέδρου του εν λόγω δικαστηρίου. Το αιτούν δικαστήριο εκτίμησε ότι η ανάθεση μιας συγκεκριμένης υποθέσεως, βάσει των εσωτερικών κανόνων του δικαστηρίου αυτού σχετικά με την κατανομή των υποθέσεων, δημιούργησε ζητήματα βάσει του άρθρου 83 του Bundes-Verfassungsgesetz (αυστριακού ομοσπονδιακού συνταγματικού νόμου), σύμφωνα με το οποίο, μεταξύ άλλων, κανείς δεν μπορεί να στερηθεί τον νόμιμο δικαστή του. Λόγω της προβαλλόμενης συγκρούσεως με την αρχή του νόμιμου δικαστή, το αιτούν δικαστήριο εξέφρασε επίσης αμφιβολίες ως προς το αν μπορούσε να θεωρηθεί «αρκούντως ανεξάρτητο» για να επιληφθεί της υποθέσεως υπό το πρίσμα των προδιαγραφών που προβλέπονται στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΣΔΑ), στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, καθώς και στο άρθρο 47 του Χάρτη.

112. Εφαρμόζοντας την απόφαση Miasto Łowicz, το Δικαστήριο έκρινε απαράδεκτη την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο σύνολό της, εμμένοντας στο γεγονός ότι η υπόθεση δεν συνδεόταν κατ' ουσίαν με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και ότι η απάντηση του Δικαστηρίου δεν μπορούσε να παράσχει στον αιτούντα δικαστή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης η οποία θα καθιστούσε δυνατή την επίλυση των ζητημάτων των οποίων είχε επιληφθεί[74].

113. Στο πλαίσιο αυτό είναι σκόπιμο να επισημανθούν δύο ακόμη στοιχεία. Πρώτον, το ζήτημα που έθεσε ο αιτών δικαστής ήταν μάλλον τεχνικού χαρακτήρα εντασσόμενο στο πλαίσιο τομέα όπου είναι δυνατόν να υπάρχουν περισσότερες πιθανές προσεγγίσεις. Πράγματι, κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, υφίσταται ένας μόνον συγκεκριμένος τρόπος κατανομής των υποθέσεων εντός δικαστηρίου προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός του δικαιώματος σε νόμιμο δικαστή ή του δικαιώματος δίκαιης δίκης εν γένει. Δεύτερον, είναι ίσως σημαντικότερο ότι η διάταξη περί παραπομπής δεν αναφέρει στοιχεία τα οποία, μεμονωμένα ή από κοινού εξεταζόμενα, θα μπορούσαν να θέσουν εν αμφιβόλω την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαιοδοτικών οργάνων που εμπλέκονται στην υπόθεση, ή τη γενικότερη υγεία του δικαιοδοτικού συστήματος. Ειδικότερα, στην εν λόγω υπόθεση δεν τέθηκαν υπόψη του Δικαστηρίου ζητήματα διαρθρωτικού ή συστημικού χαρακτήρα ή άλλα ζητήματα απτόμενα του κράτους δικαίου. Αντιθέτως, από τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως προέκυπτε ότι το εθνικό σύστημα πράγματι παρείχε ορισμένους τρόπους

71 Διάταξη της 6ης Οκτωβρίου 2020 (C-623/18, EU:C:2020:800).

72 Διάταξη της 2ας Ιουλίου 2020 (C-256/19, EU:C:2020:523).

73 Απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020 (C-272/19, EU:C:2020:535).

74 Διάταξη Maler (σκέψεις 46 έως 48).

ενδεχόμενης άρσεως της προβαλλόμενης παραβιάσεως του δικαίου, αν όντως υπήρχε παραβίαση. Μάλιστα το αιτούν δικαστήριο έκανε χρήση αυτών, αλλά φάνηκε να μην ικανοποιείται με το τελικό τους αποτέλεσμα [75].

114. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η μη εξέταση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως επί της ουσίας μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνη με την πάγια νομολογία κατά την οποία, ελλείψει οποιασδήποτε ενδείξεως περί του αντιθέτου, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να κρίνει ότι οι εθνικές διατάξεις που διασφαλίζουν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστηρίων μπορούν να εφαρμόζονται κατά τρόπο αντίθετο προς τις αρχές που έχουν καθιερωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη ή προς τις αρχές του κράτους δικαίου [76]. Με απλά λόγια, δεν εντοπίστηκε κάποιο σοβαρό ζήτημα, ενδεχομένως βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, το οποίο θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι το επίμαχο εθνικό νομικό σύστημα δεν ήταν σε θέση να προβαίνει σε «διόρθωση εκ των έσω».

115. Τέλος, στην υπόθεση Land Hessen, το αιτούν δικαστήριο είχε υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικό με την ιδιότητά του ως «δικαστηρίου» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι, με το εν λόγω ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο καλούσε, κατ' ουσίαν, τον δικαστή της Ένωσης να εξετάσει το παραδεκτό της αιτήσεώς του προδικαστικής αποφάσεως. Πράγματι, δεδομένου ότι η ιδιότητα του «δικαστηρίου» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της αιτήσεως, η συνδρομή της εν λόγω προϋποθέσεως θα μπορούσε να θεωρηθεί ως προαπαιτούμενο για την ερμηνεία, από το Δικαστήριο, της διατάξεως του δικαίου της Ένωσης που προσδιορίζεται στο άλλο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.

116. Το Δικαστήριο προέβη σε ενδελεχή ανάλυση των προβληματισμών που διατύπωσε το αιτούν δικαστήριο όσον αφορά το παραδεκτό και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω όργανο πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 267 ΣΛΕΕ [77]. Εντούτοις, το Δικαστήριο έκλεισε την εξέταση του παραδεκτού επισημαίνοντας ότι «το συμπέρασμα αυτό δεν ασκεί επιρροή στην εξέταση του παραδεκτού του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο, αυτό καθεαυτό, είναι απαράδεκτο. Ειδικότερα, δεδομένου ότι το ερώτημα αυτό αφορά την ερμηνεία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το οποίο δεν είναι κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, η ζητούμενη με το εν λόγω ερώτημα ερμηνεία δεν ανταποκρίνεται σε αντικειμενική ανάγκη για την απόφαση την οποία πρόκειται να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο» [78].

117. Η προσέγγιση που ακολούθησε το Δικαστήριο με την απόφασή του και η διατύπωση ορισμένων χωρίων της αποφάσεως αυτής μπορεί, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, να προκαλούν εντύπωση. Ωστόσο, κατόπιν πιο προσεκτικής εξετάσεως, μπορεί ίσως να νοηθεί ως ακολούθως.

118. Το Δικαστήριο θέλησε να επισημάνει απλώς ότι, όταν προκύπτουν ζητήματα σχετικά με το αν πληρούνται οι προϋποθέσεις παραδεκτού των προδικαστικών παραπομπών που προβλέπονται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, τότε η εξέταση των εν λόγω ζητημάτων εμπίπτει, προφανώς, στο *παραδεκτό* της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως και όχι στην ουσία της. Επομένως, αν προκύπτουν αμφιβολίες ως προς το εάν το όργανο που υποβάλλει την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αποτελεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ (ώστε να προβάλλεται ότι δεν είναι αρκούντως ανεξάρτητο, όπως στην απόφαση Land Hessen ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο),

75 Όπ.π., βλ. σκέψεις 7 έως 27, ιδίως σκέψη 16.

76 Βλ. απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 1999, Köllensperger και Atzwanger (C-103/97, EU:C:1999:52, σκέψη 24).

77 Απόφαση Land Hessen (σκέψεις 42 έως 61).

78 Όπ.π. (σκέψη 62).

το εν λόγω πρόβλημα συνιστά προκαταρκτικό διαδικαστικό ζήτημα, ανεξαρτήτως του εάν υποβλήθηκε στο Δικαστήριο στο πλαίσιο του παραδεκτού ή έχει αποτελέσει το αντικείμενο ειδικού προδικαστικού ερωτήματος [79].

119. Βεβαίως, με την πάροδο των ετών η θέση του Δικαστηρίου επί του ζητήματος αυτού δεν υπήρξε απολύτως αταλάντευτη. Πράγματι, ο δικαιοδοτικός χαρακτήρας του οργάνου που υποβάλλει την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως έχει εξετασθεί τόσο από την άποψη της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου [80] όσο και από την άποψη του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως [81]. Περαιτέρω, σε αντίθεση με την απόφαση Land Hessen, το Δικαστήριο σε ορισμένες περιπτώσεις έχει δώσει απαντήσεις σε προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την έννοια του «δικαστηρίου» κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ και το κατά πόσον το εθνικό όργανο που υποβάλλει την αίτηση στο πλαίσιο συγκεκριμένης υποθέσεως πρέπει να θεωρηθεί ως τέτοιο [82].

120. Εντούτοις, φρονώ ότι δεν θα έπρεπε να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην αναπόφευκτη ανομοιογένεια της νομολογίας που αναπτύχθηκε με την πάροδο των ετών, δεδομένου ότι είναι φυσικά πιθανό να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εκάστοτε υπόθεση. Μια τέτοια θέση πιθανώς να μην είναι ικανοποιητική από θεωρητικής απόψεως βέβαια, ωστόσο φρονώ ότι δεν δημιουργεί ιδιαίτερο πρόβλημα. Από τη στιγμή που το Δικαστήριο προβαίνει σε έλεγχο του δικαιοδοτικού χαρακτήρα εθνικού οργάνου που υποβάλλει την αίτηση, το αν διενεργεί τον εν λόγω έλεγχο στο πλαίσιο της αρμοδιότητας, του παραδεκτού, ή (εν τέλει) ακόμη και του βασίμου, δεν έχει μεγάλη πρακτική σημασία. Το εθνικό δικαστήριο λαμβάνει τις διευκρινίσεις που ζήτησε και, αν το Δικαστήριο διαπιστώσει την ύπαρξη προβλήματος, η αίτηση απορρίπτεται για διαδικαστικούς λόγους, δίχως καμία εξέταση της ουσίας των προδικαστικών ερωτημάτων [83].

121. Επομένως, φρονώ ότι η απόφαση Land Hessen του Δικαστηρίου δεν αποκλίνει από την προαναφερθείσα νομολογία. Εν πάση περιπτώσει, οι υπό κρίση υποθέσεις διακρίνονται ευχερώς από εκείνες που εξετάστηκαν στις αποφάσεις Miasto Łowicz, Maler και Land Hessen, ζήτημα το οποίο θα εξετάσω ευθύς αμέσως.

iii) Οι υπό κρίση υποθέσεις διαφέρουν από τις προαναφερθείσες

122. Πρώτον, εν αντιθέσει προς την απόφαση Miasto Łowicz, η απάντηση του Δικαστηρίου στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα μπορεί όντως να ληφθεί υπόψη στο μέτρο που αφορά την ορθή σύνθεση του δικάζοντος σχηματισμού. Από αυτή την άποψη, η λυσιτέλεια του πρώτου ερωτήματος συνδέεται με την ανάγκη επιλύσεως ενός συγκεκριμένου και πραγματικού προβλήματος το οποίο επηρεάζει άμεσα τη διαδικασία που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Συναφώς, η πρόεδρος του δικαστικού σχηματισμού έχει στη διάθεσή της διάφορους τρόπους προκειμένου να άρει την κατάσταση της μη συμμορφώσεως.

79 Βλ. Iannuccelli, P., «L'indépendance du juge national et la recevabilité de la question préjudicielle concernant sa propre qualité de "juridiction"», *Il Diritto dell'Unione Europea*, 2021, σ. 823 έως 841.

80 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Consorci Sanitari del Maresme (C-203/14, EU:C:2015:664, σκέψεις 16 έως 31).

81 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2020, Banco de Santander (C-274/14, EU:C:2020:17, σκέψεις 51 έως 80).

82 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Απριλίου 1994, Almelo (C-393/92, EU:C:1994:171, σκέψεις 21 έως 24)· της 4ης Ιουνίου 2002, Lyckeskog (C-99/00, EU:C:2002:329, σκέψεις 10 έως 19), και της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Cartesio (C-210/06, EU:C:2008:723, σκέψεις 54 έως 63).

83 Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Gullotta και Farmacia di Gullotta Davide & C. (C-497/12, EU:C:2015:168, σημεία 15 και 25).

123. Όσον αφορά τη διάκριση που διαλαμβάνεται στην απόφαση Miasto Łowicz, φρονώ ότι οι υπό κρίση υποθέσεις εμπίπτουν σαφώς στην *τρίτη κατηγορία*: το αιτούν δικαστήριο ζητεί την απάντηση του Δικαστηρίου ώστε να καταστεί δυνατή η επίλυση δικονομικού ζητήματος του εθνικού δικαίου προκειμένου να αποφανθεί επί της ουσίας των διαφορών των οποίων έχει επιληφθεί.

124. Συγχρόνως, οι υπό κρίση υποθέσεις εμπίπτουν και στη *δεύτερη κατηγορία*: το αιτούν δικαστήριο στηρίζεται στις διατάξεις της οδηγίας 2016/343, η οποία αποτελεί νομοθετική πράξη της Ένωσης που θεσπίζει κανόνες δικονομικής φύσεως οι οποίοι φαίνεται να έχουν εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης, τόσο ratione personae όσο και ratione materiae [84].

125. Στο πλαίσιο αυτό, και λαμβανομένων υπόψη των προβαλλόμενων δεσμών μεταξύ ορισμένων δικαστών που μετέχουν στους δικαστικούς σχηματισμούς που πρόκειται να εκδικάσουν τις υποθέσεις της κύριας δίκης και του Υπουργού Δικαιοσύνης/γενικού εισαγγελέα, το αιτούν δικαστήριο ευλόγως διερωτάται αν τα επίμαχα εθνικά μέτρα είναι συμβατά με τις διατάξεις της οδηγίας 2016/343. Στο άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας θεσπίζεται η αρχή ότι «[τ]α κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι τεκμαίρονται αθώοι μέχρις ότου αποδειχτεί η ενοχή τους σύμφωνα με τον νόμο». Συναφώς, επισημαίνεται ότι το τεκμήριο αθωότητας κατοχυρώνεται στο άρθρο 48 του Χάρτη, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 6, παράγραφοι 2 και 3, της ΕΣΔΑ, όπως προκύπτει από τις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη [85]. Αντιστοίχως, το άρθρο 6 της οδηγίας 2016/343, το οποίο επαναλαμβάνει την αιτιολογική σκέψη 22, προβλέπει κατ' ουσίαν ότι η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της αποδείξεως της ενοχής των υπόπτων και των κατηγορουμένων και ότι οποιαδήποτε αμφιβολία συναφώς πρέπει να είναι προς όφελος των υπόπτων ή των κατηγορουμένων.

126. Επομένως, το ζήτημα αν εθνικές ρυθμίσεις όπως οι επίμαχες στην υπό κρίση υπόθεση *αντίκεινται πράγματι* στις διατάξεις της οδηγίας 2016/343 είναι ζήτημα που άπτεται της *ουσίας*, και όχι του παραδεκτού, του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος.

127. Δεύτερον, εν αντιθέσει προς την υπόθεση Maler, το ζήτημα που θέτει το αιτούν δικαστήριο αφορά τη συμβατότητα ορισμένων εθνικών ρυθμίσεων με διατάξεις του πρωτογενούς και του παραγώγου δικαίου της Ένωσης. Με άλλα λόγια, οι υπό κρίση υποθέσεις δεν αποτελούν απλώς ένα (εξασθενημένο) αντανακλαστικό σε κάτι το οποίο αποτελεί κατ' ουσίαν εσωτερικό πρόβλημα της εθνικής έννομης τάξης. Επιπλέον, η ουσία της υποθέσεως αφορά ένα μάλλον βασικό στοιχείο αμεροληψίας των δικαστών και όχι απλώς ένα τεχνικό ζήτημα ως προς το οποίο δεν υφίσταται ενιαία προσέγγιση στο δίκαιο της Ένωσης. Περαιτέρω, εκ πρώτης όψεως, τα εν λόγω δυνητικά ζητήματα είναι αρκετά σοβαρά και ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις συστημικού χαρακτήρα. Τέλος, οι υποθέσεις που αποτελούν το αντικείμενο της υπό κρίση προδικαστικής παραπομπής προέρχονται από ένα συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο, στο οποίο η ικανότητα του εν λόγω συστήματος να πραγματοποιεί «διόρθωση εκ των έσω» κάθε άλλο παρά προφανής είναι.

128. Τρίτον, με την απόφαση Land Hessen, το Δικαστήριο παρέσχε πράγματι τις διευκρινίσεις που ζητήθηκαν από το αιτούν δικαστήριο. Το υπαρξιακό στοιχείο («είμαι δικαστήριο;») και το μεταφυσικό στοιχείο («χρησιμοποιώ τη διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ για να εξακριβώσω αν μπορώ να χρησιμοποιήσω τη διαδικασία αυτή») στα οποία στηρίζεται το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα δεν εμπόδισαν το Δικαστήριο να εξετάσει τα ζητήματα που τέθηκαν. Η παρεμπίπτουσα εκτίμηση του Δικαστηρίου στη σκέψη 62 της εν λόγω αποφάσεως επιτελεί, εν τέλει, παιδαγωγική

84 Όπως εκτέθηκε στα σημεία 69 έως 71 των παρουσών προτάσεων.

85 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 2021, Dalli κατά Επιτροπής (C-615/19 P, EU:C:2021:133, σκέψη 223).

λειτουργία. Στις υπό κρίση υποθέσεις, αν το Δικαστήριο κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι αιτήσεις είναι απαράδεκτες στο σύνολό τους, το αιτούν δικαστήριο δεν θα λάμβανε καμία καθοδήγηση επί του ζητήματος που τέθηκε.

129. Επομένως, η πλέον πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου όχι μόνο δεν αναιρεί το συμπέρασμά μου ως προς το παραδεκτό του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, αλλά, αντιθέτως, αναδεικνύει τους λόγους για τους οποίους η απάντηση στο εν λόγω ερώτημα είναι αναγκαία προκειμένου το αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί επί των υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιόν του.

Β. Επί της φύσεως και των ορίων του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ

130. Στην προηγούμενη ενότητα των παρουσών προτάσεων προσπάθησα να εξηγήσω γιατί φρονώ ότι, κατ' εφαρμογήν της παραδοσιακής νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την αρμοδιότητά του και το παραδεκτό των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου είναι παραδεκτό. Προσπάθησα επίσης να συστηματοποιήσω την πλέον πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου, αποδεικνύοντας ότι κανένα στοιχείο της νομολογίας αυτής δεν έχει κατ' ουσίαν μεταβάλει την εν λόγω παραδοσιακά ανοιχτή προσέγγιση.

131. Στο σημείο αυτό κρίνω σκόπιμο να προχωρήσω στην εξέταση του (νέου) μείζονος ζητήματος που έχει προκύψει: του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Αναμφισβήτητα, ο προβληματισμός που προέκυψε όσον αφορά την εξέταση του παραδεκτού στις υπό κρίση υποθέσεις, όπως ίσως και σε άλλες υποθέσεις που εισήχθησαν προσφάτως ή εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου, οφείλεται, σε ορισμένο βαθμό, στη «γενναιόδωρη» προσέγγιση που ακολούθησε το Δικαστήριο σε σχέση με την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Πράγματι, από τη στιγμή που ο ουσιαστικού χαρακτήρα περιορισμός σύμφωνα με τον οποίο για να ενεργοποιηθεί η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου πρέπει κάτι να εμπίπτει «στο πεδίο εφαρμογής» του δικαίου της Ένωσης δεν υφίσταται πλέον στην περίπτωση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ευλόγως δημιουργήθηκαν ανησυχίες σχετικά με ενδεχόμενη υπέρμετρα διασταλτική εφαρμογή του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ[86]. Δεν αποκλείεται μάλιστα, αργά ή γρήγορα, να υπάρξουν σκέψεις περί επανεισαγωγής του εν λόγω περιορισμού όσον αφορά το παραδεκτό[87].

132. Αναμφίβολα, η προσέγγιση που προκρίθηκε στην απόφαση Associação Sindical dos Juízes Portugueses είναι αρκετά διασταλτική: το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ είναι ευρύ, τόσο ratione materiae (καθώς καλύπτει όλους τους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, ανεξαρτήτως του αν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν στη συγκεκριμένη υπόθεση το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη) όσο και ratione iudicis (καθώς καλύπτει κάθε εθνικό όργανο το οποίο μπορεί να αποφαίνεται, ως δικαιοδοτικό όργανο, επί ζητημάτων σχετικών με την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης). Όπως επισήμανα στις προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR, είναι πράγματι μάλλον δύσκολο να βρεθεί εθνικό δικαιοδοτικό όργανο το οποίο, εξ ορισμού, δεν θα μπορούσε ποτέ να κληθεί να αποφανθεί επί ζητημάτων που εμπίπτουν στο δίκαιο της Ένωσης[88].

86 Όπως έχω εκθέσει στις προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR (σημεία 212 επ).

87 Επί του παρόντος, οι προαναφερθείσες προειδοποιήσεις που έχουν διατυπωθεί στη θεωρία θα μπορούσαν πράγματι να είναι ορθές – βλ. σημεία 108 και 109 καθώς και υποσημείωση 69 των παρουσών προτάσεων.

88 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR (σημείο 207).

133. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, λαμβανομένου υπόψη του ευρέος πεδίου εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, δικαιολογείται μια πιο περιοριστική προσέγγιση όσον αφορά το *παραδεκτό* των υποθέσεων στις οποίες ανακύπτουν ζητήματα βάσει της εν λόγω διατάξεως. Σε μια τέτοια περίπτωση, τα κριτήρια του παραδεκτού θα αποτελούσαν το φράγμα που αποσοβεί τον κίνδυνο να κατακλυσθεί το Δικαστήριο από αμέτρητες προδικαστικές παραπομπές οι οποίες αφορούν διάφορες πτυχές οι οποίες, κατά την κρίση του εκάστοτε εθνικού δικαστηρίου, θα μπορούσαν να εγείρουν ζητήματα ανεξαρτησίας του εθνικού δικαστικού σώματος.

134. Στην παρούσα ενότητα, θα εξηγήσω τους λόγους για τους οποίους δεν συμμερίζομαι την ανωτέρω άποψη. Για την ακρίβεια, είμαι πεπεισμένος ότι η προσέγγιση του Δικαστηρίου επί του εν λόγω ζητήματος –αν οριοθετηθεί και εφαρμοσθεί σωστά– είναι ορθή. Για τον σκοπό αυτό, πρέπει να προσδιορισθεί η πραγματική φύση του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ: πρόκειται απλώς για έκτακτο μέσο προστασίας που αφορά έκτακτες περιπτώσεις. Επομένως, ο πήχης από απόψεως παραδεκτού έχει τεθεί και πρέπει να παραμείνει χαμηλά, ενώ όσον αφορά την ουσία, το όριο η υπέρβαση του οποίου συνεπάγεται παράβαση είναι σχετικά υψηλό (υπό 1). Κατ' αυτόν τον τρόπο, το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ συμπληρώνει, αλλά εν τέλει μπορεί και να έχει μεγαλύτερη εμβέλεια από αυτές, τις δύο άλλες βασικές διατάξεις της Συνθήκης οι οποίες επίσης αποτυπώνουν την αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης: το άρθρο 47 του Χάρτη και το άρθρο 267 ΣΛΕΕ (υπό 2).

α) Επί της φύσεως και του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ

135. Πρέπει εξαρχής να υπογραμμιστεί ότι η εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία της διατάξεως αποτυπώνεται στο γράμμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη να «προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία *στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης*». Η υποχρέωση που προβλέπεται στην εν λόγω διάταξη είναι ευρεία και ανεπιφύλακτη. Αφορά τον εκάστοτε επίμαχο τομέα και δεν εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε περιπτώσεως.

136. Είναι επίσης αναμφισβήτητο ότι πρέπει να διασφαλίζεται, καταρχήν, η ύπαρξη ελάχιστων εγγυήσεων ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης για το σύνολο των δικαστηρίων και όσον αφορά το σύνολο των δραστηριοτήτων τους. Θα ήταν παράλογο να υποστηριχθεί ότι ένας εθνικός κανόνας περί οργανώσεως του δικαστικού συστήματος δεν θα ήταν προβληματικός σε αμιγώς εσωτερικές υποθέσεις, ενώ θα δημιουργούσε, ενδεχομένως, ζήτημα κάθε φορά που θα απαιτείτο η εφαρμογή διατάξεως ή αρχής του δικαίου της Ένωσης. Η (μη) εξάρτηση αφορά την άσκηση ελέγχου, πιέσεως και επιρροής. Είναι διαρθρωτικού χαρακτήρα. Και πρέπει να διασφαλίζεται σε συνολικό επίπεδο. Βεβαίως, ένα πρόσωπο το οποίο επηρεάζει ή ακόμη και ελέγχει δικαστή ή δικαιοδοτικό όργανο μπορεί να αποφασίσει να μην ασκήσει επιρροή σε μια συγκεκριμένη περίπτωση. Ωστόσο, τούτο ουδόλως σημαίνει ότι ο εν λόγω δικαστής είναι γενικώς «ανεξάρτητος» [89]. Για τον λόγο αυτό, απλώς δεν υφίσταται «ανεξαρτησία της δικαιοσύνης εντός

[89] Περιέργως, αρκετά παρεμφερείς απόψεις σχετικά με την «τομεακή ανεξαρτησία» διατυπώθηκαν μετά το 1989 σε αρκετά πρώην κομμουνιστικά κράτη ως μέσο αυτοεπιβεβαιώσεως και συνεχίσεως του δικαιοδοτικού συστήματος, γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι σε ορισμένους τομείς (όπως το «μη εξαρτώμενο από την πολιτική ηπειρωτικό δίκαιο»), οι δικαστές ήταν κατ' ουσίαν (ήδη) ανεξάρτητοι, κυρίως διότι στους εν λόγω τομείς δεν υφίσταντο (πλέον) απόπειρες επηρεασμού της εκβάσεως των επιμέρους υποθέσεων. Για μια εξαιρετική και διαθέσιμη στην αγγλική γλώσσα μελέτη σχετικά με το πώς λειτούργησε πραγματικά το σύστημα (και πόσο προβληματική αποδεικνύεται η λογική αυτή από απόψεως πραγματικής ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης), βλ. επί παραδείγματι, Markovits, I., *Justice in Lüritz: Experiencing Socialist Law in East Germany*, Princeton University Press, 2010.

του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης» σε αντιδιαστολή προς την «ανεξαρτησία της δικαιοσύνης σε αμιγώς εθνικές υποθέσεις» [90]. Δεν υφίσταται ανεξαρτησία της δικαιοσύνης «μερικής απασχόλησης» [91].

137. Περαιτέρω, είναι συχνά αδύνατον να προσδιοριστεί, κατά την έναρξη μιας διαδικασίας, αν διάταξη ή αρχή του δικαίου της Ένωσης μπορεί να αποδειχθεί ή όχι εφαρμοστέα στην πορεία της συγκεκριμένης διαδικασίας. Επιπροσθέτως, πολυάριθμες δικαστικές αποφάσεις μπορούν, σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο μετά την έκδοσή τους, να εισέλθουν στον «δικαστικό χώρο» της Ένωσης για οποιονδήποτε λόγο. Η αμοιβαία αναγνώριση, πολλώ δε μάλλον η αμοιβαία εμπιστοσύνη, ουδόλως θα λειτουργούσαν αν οι εθνικές αρχές ήταν υποχρεωμένες να ελέγχουν κάθε φορά αν δικαστήριο άλλου κράτους μέλους ήταν «αρκούντως ανεξάρτητο» κατά την εκδίκαση υποθέσεως (αρχικώς) αμιγώς εσωτερικής φύσεως η οποία, στη συνέχεια, διέσχισε τα σύνορα (μεταφορικά μιλώντας) για να αναπτύξει ορισμένα έννομα αποτελέσματα σε άλλο κράτος μέλος.

138. Το εν λόγω πρόβλημα, ωστόσο, δεν εκδηλώνεται μόνον στην οριζόντια διάσταση της αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών [92]. Σε ένα σύστημα όπως αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου το δίκαιο αποτελεί το κύριο μέσο για την επίτευξη της ολοκληρώσεως, η ύπαρξη ανεξάρτητου δικαιοδοτικού συστήματος (τόσο σε κεντρικό όσο και σε εθνικό επίπεδο), το οποίο είναι ικανό να διασφαλίσει την ορθή εφαρμογή του δικαίου αυτού, αποτελεί ζήτημα υψίστης σημασίας. Απλούστατα, χωρίς ανεξάρτητο δικαστικό σώμα δεν θα υφίστατο πλέον πραγματικό νομικό σύστημα. Αν δεν υπάρχει «δίκαιο», δύσκολα μπορεί να υπάρξει περισσότερη ολοκλήρωση. Η φιλοδοξία δημιουργίας μιας «διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης» είναι καταδικασμένη να καταρρεύσει αν στον δικαστικό χάρτη της Ευρώπης αρχίζουν να εμφανίζονται νομικές «μαύρες τρύπες».

139. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, είναι ζωτικής σημασίας για το ευρωπαϊκό δικαιοδοτικό σύστημα να εμμείνει με τρόπο απόλυτο στις ελάχιστες εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας των δικαστών όσον αφορά όλα τα μέλη που το συναποτελούν, *ανεξαρτήτως του εάν*, στη μεμονωμένη υπόθεση η οποία εκκρεμεί ενώπιον συγκεκριμένου δικαστηρίου, εφαρμόζεται πράγματι το δίκαιο της Ένωσης.

140. Εντούτοις, όλα τα εν λόγω διαρθρωτικού χαρακτήρα επιχειρήματα όσον αφορά το *γιατί* δεν προσφέρουν επαρκή στοιχεία σχετικά με το *πώς*. Καταρχάς, έχει το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ *απεριόριστο* πεδίο εφαρμογής, καταλαμβάνοντας, κατ' επέκταση, κάθε δυνητικό πρόβλημα σχετικό με την οργάνωση του δικαιοδοτικού συστήματος των κρατών μελών, τις διαδικασίες και την πρακτική τους; Με άλλα λόγια, είναι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ ικανό να εντοπίσει, όπως ένα ισχυρό ηλεκτρονικό μικροσκόπιο, ακόμη και τα πλέον απειροελάχιστα σωματίδια που μπορούν (ή δεν μπορούν) να βλάψουν την «υγεία» του εθνικού δικαστικού σώματος;

141. Κατά την άποψή μου, η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική. Το *καθ' ύλην* πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ δεν καθορίζει και το *όριο* του οποίου η υπέρβαση συνεπάγεται *παράβαση* του εν λόγω άρθρου. Το πρώτο αποτελεί τον *τομέα* ο οποίος «καλύπτεται» από τις

[90] Πρβλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, σημεία 54 και 55).

[91] Ούτε και «βάσει τομέα δικαίου»: η άποψη ότι, μολονότι μπορεί ίσως να δημιουργηθούν κάποια ζητήματα σε «υποθέσεις πολιτικού χαρακτήρα», οι πιο «τεχνικοί τομείς του δικαίου της Ένωσης», όπως το δίκαιο του ΦΠΑ ή το δίκαιο του περιβάλλοντος, και πάλι θα εφαρμόζονταν ορθώς, μπορεί να διατυπωθεί μόνον από κάποιον ο οποίος δεν διαθέτει την παραμικρή ιδέα ή ιστορική μνήμη περί του πώς λειτουργεί ένα ελεγχόμενο δικαιοδοτικό σύστημα (ή, μάλλον, πώς δεν λειτουργεί).

[92] Στο πλαίσιο αυτό, βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (Ελλείψεις του δικαστικού συστήματος) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586), και της 17ης Δεκεμβρίου 2020, Openbaar Ministerie (Ανεξαρτησία της δικαστικής αρχής εκδόσεως) (C-354/20 PPU και C-412/20 PPU, EU:C:2020:1033).

αρχές που κατοχυρώνονται στη διάταξη του δικαίου της Ένωσης: επομένως, εθνικές ρυθμίσεις οι οποίες εμπίπτουν στον εν λόγω τομέα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εκτιμήσεως της συμβατότητας με τις αρχές που απορρέουν από αυτήν. Το δεύτερο αποτελεί το *κριτήριο* που πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την πραγματοποίηση της εν λόγω εκτιμήσεως.

142. Η άποψη αυτή χρήζει ορισμένων διευκρινίσεων.

143. Πρώτον, ποιο είναι στην πραγματικότητα το *κριτήριο* της ενδεχόμενης παραβάσεως του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ; Και πάλι, το γράμμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ προβλέπει την υποχρέωση του κράτους μέλους και, κατ' επέκταση, το πότε δεν υπάρχει συμμόρφωση προς την υποχρέωση αυτή. Μόνον όταν τα κράτη μέλη δεν «προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η αποτελεσματική δικαστική προστασία» παραβιάζουν την εν λόγω διάταξη.

144. Ως εκ τούτου, συμφωνώ με τον γενικό εισαγγελέα E. Tanchev ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ αποτελεί διάταξη η οποία αφορά κατά κύριο λόγο διαρθρωτικά και συστημικά στοιχεία των εθνικών νομικών πλαισίων[93]. Τα εν λόγω στοιχεία, ανεξαρτήτως του αν απορρέουν από πράξεις της εθνικής δικαστικής ή εκτελεστικής εξουσίας, ή εμφανίζονται στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής πρακτικής, ενδέχεται να θέσουν εν αμφιβόλω την ικανότητα του κράτους μέλους να εγγυηθεί στους πολίτες πραγματική δικαστική προστασία. Με άλλα λόγια, αυτό που έχει σημασία σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ είναι αν το δικαιοδοτικό σύστημα κράτους μέλους συμμορφώνεται με την αρχή του κράτους δικαίου, μία από τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, η οποία κατοχυρώνεται επίσης στο άρθρο 2 ΣΕΕ.

145. Φρονώ ότι πρόκειται για θέση η οποία δεν έχει μέχρι σήμερα γίνει δεκτή ούτε όμως και απορριφθεί ρητώς από το Δικαστήριο. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν έχει αναπτύξει το συγκεκριμένο ζήτημα, δεδομένου ότι δεν χρειάστηκε να αποφανθεί επ' αυτού στο πλαίσιο των υποθέσεων των οποίων έχει επιληφθεί.

146. Αφετέρου, αν όντως συνέβαινε κάτι τέτοιο, τότε ο πήχης του *παραδεκτού* του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ δεν θα είχε, ούτε και θα έπρεπε, να έχει τεθεί ψηλότερα από ό,τι συνήθως. Συναφώς, η παραδοσιακή νομολογία και προσέγγιση στο ζήτημα του παραδεκτού, όπως εκτέθηκαν διεξοδικά στην προηγούμενη ενότητα των παρουσών προτάσεων, παρέχουν επαρκείς εξηγήσεις. Πράγματι, το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ ήδη διαθέτει ενσωματωμένο και αρκετά υψηλό *ουσιαστικό* όριο, η υπέρβαση του οποίου συνεπάγεται παράβαση του εν λόγω άρθρου.

147. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ περιέχει έκτακτο μέσο προστασίας για έκτακτες περιπτώσεις. Ο σκοπός του δεν είναι να καταλάβει όλα τα πιθανά ζητήματα που αφορούν την εθνική δικαστική εξουσία, αλλά μόνον εκείνα που παρουσιάζουν κάποιον βαθμό σοβαρότητας ή/και εκείνα που έχουν συστημικό χαρακτήρα, ως προς τα οποία η εσωτερική έννομη τάξη είναι απίθανο να παράσχει επαρκή τρόπο προστασίας.

148. Με τους όρους *σοβαρότητα και συστημικό χαρακτήρα* δεν εννοώ ότι, για να εμπίπτει ένα πρόβλημα στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, πρέπει κατ' ανάγκη να ανακύπτει σε σημαντικό αριθμό περιπτώσεων ή να επηρεάζει μεγάλα τμήματα του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος. Αντιθέτως, το κρίσιμο ζήτημα είναι αν το πρόβλημα (το οποίο ανακύπτει άπαξ ή

[93] Βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα E. Tanchev στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία των τακτικών δικαστηρίων) (C-192/18, EU:C:2019:529, σημείο 115), καθώς και στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Miasto Łowicz και Prokurator Generalny (C-558/18 και C-563/18, EU:C:2019:775, σημείο 125).

κατ' επανάληψη) το οποίο τίθεται υπόψη του Δικαστηρίου είναι ικανό να απειλήσει την εύρυθμη λειτουργία του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, θέτοντας με τον τρόπο αυτό σε κίνδυνο την ικανότητα του οικείου κράτους μέλους να παρέχει επαρκή ένδικα βοηθήματα και μέσα στους πολίτες.

149. Υπό το πρίσμα αυτό, στα εθνικά δικαιοδοτικά συστήματα ανακύπτουν πλείστες όσες καταστάσεις οι οποίες ενδέχεται να αφορούν σφάλματα μεμονωμένα ή και επαναλαμβανόμενα, και επομένως διαρθρωτικού χαρακτήρα, τα οποία ωστόσο και πάλι δεν υπερβαίνουν το όριο που θέτει το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Τα παραδείγματα μπορεί να αφορούν ένα φάσμα περιπτώσεων που περιλαμβάνει από την εσφαλμένη τιμαριθμική αναπροσαρμογή των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών κατά τη διάρκεια συγκεκριμένου έτους· τη μη έγκριση του επιδόματος που καταβάλλεται στο τέλος του έτους· τη μη ανάθεση της υποθέσεως στο αρμόδιο τμήμα του δικαστηρίου ή στον ενδεδειγμένο εισηγητή δικαστή· τη μη προαγωγή του προσώπου που συγκεντρώνει τα περισσότερα προσόντα στη θέση του προέδρου του τμήματος, κ.λπ. Αντιστρόφως, το αν ένας, αλλά σημαντικός, διορισμός δικαστικού λειτουργού έγινε νομίμως μπορεί, παρά το γεγονός ότι πραγματοποιείται άπαξ, να έχει συστημικού χαρακτήρα αντίκτυπο δυνάμενο να δικαιολογήσει εξέταση βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ[94].

150. Μια άλλη πτυχή, η οποία, κατά τη γνώμη μου, είναι κρίσιμη στο πλαίσιο του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ είναι το ζήτημα αν το εθνικό σύστημα παρέχει, *τόσο από νομικής όσο και από πραγματικής απόψεως*, επαρκείς εγγυήσεις διαρθρωτικού χαρακτήρα για ενδεχόμενη πραγματοποίηση *διορθώσεως εκ των έσω* του διαπιστωθέντος προβλήματος. Όταν το γενικό νομικό πλαίσιο που θεσπίζει κράτος μέλος είναι καταρχήν ικανό να άρει το πιθανό σφάλμα, οι περιπτώσεις επιμέρους *εσφαλμένης εφαρμογής* του εν λόγω πλαισίου δεν συνεπάγονται αυτοδικαίως παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Το Δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να παρακολουθεί σχολαστικώς την εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων τήρηση των εθνικών τους ρυθμίσεων[95]. Επομένως, εφόσον δεν προκύπτουν στοιχεία ενδεικτικά υπάρξεως ευρύτερων επιπτώσεων, μία μεμονωμένη περίπτωση προβαλλόμενης εσφαλμένης ερμηνείας ή εφαρμογής εθνικής διατάξεως, *σε έννομη τάξη κατά τα λοιπά υγιή και συμμορφούμενη προς το δίκαιο της Ένωσης*, δεν συνιστά παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

151. Και πάλι, είναι σχεδόν αυτονόητο ότι δεν αποτελούν ζητήματα που άπτονται του κράτους δικαίου όλα τα ζητήματα που ενδεχομένως αφορούν κανόνες που διέπουν το δικαστικό σώμα ή τις ένδικες διαδικασίες[96]. Ο έλεγχος των εθνικών ρυθμίσεων που προβάλλεται ότι θίγουν την ανεξαρτησία του εθνικού δικαστικού σώματος, τον οποίο πρέπει να διενεργεί το Δικαστήριο, δεν μπορεί παρά να περιορίζεται σε *παθολογικές* καταστάσεις.

152. Τρίτον, στο πλαίσιο της εν λόγω εκτιμήσεως, είναι σημαντικό να μην γίνεται μόνον εξέταση «του δικαίου επί χάρτου», αλλά και εξέταση του «δικαίου επί του πεδίου». Το Δικαστήριο παγίως εξετάζει αν είναι συμβατές με το δίκαιο της Ένωσης εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, δεδομένου ότι αυτές εφαρμόζονται στην πράξη[97], υπό το πρίσμα της ερμηνείας τους από τα εθνικά δικαστήρια[98] και, ενδεχομένως, λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές αρχές της εθνικής

94 Πρβλ. προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR (σημεία 265 έως 279) (σχετικά με τον μη σύννομο διορισμό του προϊσταμένου της δικαστικής επιθεωρήσεως).

95 Για αντίστοιχη άποψη σε διαφορετικό πλαίσιο, βλ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ), απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Ástráðsson κατά Ισλανδίας (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418 § 209 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία· στο εξής: απόφαση Ástráðsson).

96 Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Review Simpson και HG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/19 RX-II, EU:C:2020:232, σκέψεις 71 έως 76). Βλ., επίσης, σε άλλο πλαίσιο, ΕΔΔΑ, απόφαση Ástráðsson, § 234.

97 Πρβλ. απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2003, Επιτροπή κατά Φινλανδίας (C-185/00, EU:C:2003:639, σκέψη 109).

98 Πρβλ. απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2007, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (C-418/04, EU:C:2007:780, σκέψη 166).

έννομης τάξης[99]. Για τον λόγο αυτό, το Δικαστήριο έχει επιμείνει στο γεγονός ότι οι προβαλλόμενες παραβάσεις του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ πρέπει πάντοτε να εξετάζονται στο πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται, λαμβανομένων υπόψη *όλων των κρίσιμων στοιχείων*. Οι τεχνικές πτυχές του προβλήματος που τίθεται υπόψη του Δικαστηρίου δεν μπορούν να εξετασθούν «εντελώς διαχωρισμένες» από το ευρύτερο νομικό και θεσμικό πλαίσιο[100].

153. Επομένως, η εξέταση του Δικαστηρίου υπερβαίνει σαφώς τα όρια της συγκεκριμένης διατάξεως. Ο εν λόγω έλεγχος δεν περιορίζεται μόνον σε διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες συνέχονται άμεσα, αλλά πράγματι εκτείνεται στο ευρύτερο νομικό και θεσμικό πλαίσιο[101]. Εν ολίγοις, κάθε πιθανή πάθηση μεμονωμένου «ασθενούς» πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με τη γενικότερη «υγεία» του όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

154. Υπό το πρίσμα αυτό, εξακολουθώ να μην αντιλαμβάνομαι με ποιον τρόπο η προσέγγιση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ που περιγράφεται στην παρούσα ενότητα θα μπορούσε να αντιβαίνει στην ισότητα των κρατών μελών ή να θέτει δύο μέτρα και δύο σταθμά. Ο κανόνας είναι ένας και ο αυτός και πρέπει να τηρείται από όλους. Εντούτοις, η κατάσταση των επιμέρους «ασθενών» είναι αντικειμενικά πολύ διαφορετική[102]. Η ισότητα των κρατών μελών δεν πρέπει να νοείται αυστηρά τυπικά, για να μην πω τυπολατρικά: πρέπει να επιφυλάσσεται σε όλους ακριβώς ίση μεταχείριση, *ανεξάρτητα από* την κατάσταση και το πλαίσιο εντός του οποίου βρίσκονται. Ο παράλογος αυτοματισμός δεν αποτελεί (ουσιαστική) ισότητα, η οποία πράγματι επιτάσσει να επιφυλάσσεται όμοια μεταχείριση σε όμοιες καταστάσεις, αλλά και διαφορετική μεταχείριση σε ανόμοιες καταστάσεις[103].

155. Τέλος, τέταρτον, η εν λόγω ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ θα είχε ως συνέπεια ότι η εκτίμηση της συμβατότητας εθνικής ρυθμίσεως με τους κανόνες του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ δεν πραγματοποιείται στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του *παραδεκτού* των ερωτημάτων («εφαρμόζεται το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ στην υπό κρίση υπόθεση;»), αλλά στο στάδιο της εκτιμήσεως *της ουσίας* των ερωτημάτων («συνάδει η επίμαχη εθνική ρύθμιση με τους κανόνες που θέτει το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ;»).

156. Τούτο, με τη σειρά του, εγείρει ένα ακόμη σημαντικό ερώτημα, περισσότερο πρακτικού χαρακτήρα: μπορεί η εν λόγω προσέγγιση να δημιουργήσει προβλήματα όσον αφορά τον όγκο των εργασιών του Δικαστηρίου;

157. Δεν το νομίζω.

158. Αφενός, η υφιστάμενη νομολογία επί του παραδεκτού παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να απορρίψει, αρκετά γρήγορα, υποθέσεις προσχηματικού ή υποθετικού χαρακτήρα, καθώς και υποθέσεις στις οποίες, μολονότι το επίμαχο ζήτημα εμπίπτει ratione materiae στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, εντούτοις το εθνικό δικαστήριο δεν δύναται να λάβει υπόψη (δυνάμει της αποφάσεως Miasto Łowicz) την απάντηση του Δικαστηρίου στα προδικαστικά

99 Πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουνίου 2003, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-233/00, EU:C:2003:371, σκέψη 84).

100 Βλ., με περαιτέρω παραπομπές, προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR, ιδίως σημεία 243 και 244.

101 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση A. K. κ.λπ., σκέψη 142, ή απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψεις 98 έως 106, και 163).

102 Επιστρέφοντας στη μεταφορά με τον ασθενή, η πρόταση ότι το αντικειμενικό πλαίσιο δεν ασκεί επιρροή στις εν λόγω περιπτώσεις οδηγεί στο να τεθεί μια προϋπόθεση ότι η ιατρική ομάδα πρώτων βοηθειών, η οποία έχει μόλις φτάσει στο σημείο ενός αυτοκινητικού ατυχήματος, πρέπει να εξετάσει όχι μόνον τους επιβαίνοντες στα οχήματα τα οποία ενεπλάκησαν στη σύγκρουση, αλλά και όλους τους επιβαίνοντες σε όλα τα υπόλοιπα αυτοκίνητα που βρίσκονται στο σημείο, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν ενεπλάκησαν στη σύγκρουση, τα οποία απλώς σταμάτησαν για να δουν τι συνέβαινε. Εν πάση περιπτώσει, *όλοι αποτελούν επιβαίνοντες σε αυτοκίνητα* και όλοι οι επιβαίνοντες σε αυτοκίνητα πρέπει να *τύχουν ακριβώς της ίδιας μεταχειρίσεως*, ανεξαρτήτως των περιστάσεων.

103 Bartlett, R. C., και Collins, S. D., *Aristotle's Nicomachean Ethics: A New Translation*, University of Chicago Press, 2011.

ερωτήματα[104]. Ομοίως, οι υποθέσεις στις οποίες φαίνεται να μην πληρούνται οι βασικές προϋποθέσεις του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ή/και το αιτούν δικαστήριο δεν έχει εξηγήσει γιατί μπορεί ενδεχομένως να προκύψει ζήτημα βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, μπορούν να απορριφθούν στον βαθμό που δεν ικανοποιούνται οι απαιτήσεις περί λυσιτέλειας και αναγκαιότητας του προδικαστικού ερωτήματος.

159. Όπως επιχείρησα να εξηγήσω, το *όριο* η υπέρβαση του οποίου συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ είναι σχετικά υψηλό. Όταν οι επίδικες εθνικές ρυθμίσεις, ανεξαρτήτως του νόμιμου ή παράνομου χαρακτήρα τους, δεν παρουσιάζουν κανένα πραγματικό ζήτημα απτόμενο του κράτους δικαίου (λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας και του συστημικού αντικτύπου στην προβαλλόμενη παράβαση ή της αδυναμίας του συστήματος να πραγματοποιήσει διόρθωση εκ των έσω), η εξέταση της ουσίας της υποθέσεως δεν φαίνεται να είναι πιο περίπλοκη ή πιο χρονοβόρα για τον δικαστή της Ένωσης από ό,τι η εξέταση που επικεντρώνεται στο παραδεκτό της[105].

160. Επομένως, μια ορθόδοξη εφαρμογή της παραδοσιακής νομολογίας του Δικαστηρίου επί του παραδεκτού όσον αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ δεν δημιουργεί, κατά τη γνώμη μου, κίνδυνο διανοίξεως του φράγματος που προστατεύει το Δικαστήριο όσον αφορά περίεργες, ατυχείς ή προσχηματικές προδικαστικές παραπομπές. Επίσης, δεν επιβάλλει στο Δικαστήριο να «αναπροσαρμόσει» τη συνήθη του εκτίμηση του κριτηρίου της «αναγκαιότητας», προκειμένου να απορρίψει περισσότερες αιτήσεις από ό,τι θα έκανε κανονικά.

β) Άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, άρθρο 47 του Χάρτη και άρθρο 267 ΣΛΕΕ: ίδιο περιεχόμενο, αλλά διαφορετικός σκοπός

161. Υπάρχει ένα τελευταίο στοιχείο σε σχέση με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ το οποίο χρήζει αναλύσεως: ποια είναι η σχέση της εν λόγω διατάξεως με τις λοιπές διατάξεις της Συνθήκης που κατοχυρώνουν επίσης την αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, και ιδίως το άρθρο 47 του Χάρτη και το άρθρο 267 ΣΛΕΕ[106]; Πράγματι, η διάδραση των εν λόγω διατάξεων έχει προκαλέσει σύγχυση στους μετέχοντες στη διαδικασία, καθώς και σε πολλά αιτούντα δικαστήρια. Θεσπίζουν οι εν λόγω διατάξεις διαφορετικά είδη «ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης»; Είναι δυνατόν ένα εθνικό δικαστήριο να είναι ανεξάρτητο υπό το πρίσμα μίας εκ των εν λόγω διατάξεων, χωρίς να είναι αρκούντως ανεξάρτητο υπό το πρίσμα μιας άλλης; Υφίστανται, κατά συνέπεια, διαφορετικές κατηγορίες «ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης» στο δίκαιο της Ένωσης;

162. Κατά τη γνώμη μου η απλή απάντηση είναι «όχι»: υπάρχει *μία και μόνον αρχή* ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Πέραν του ότι η εν λόγω διαπίστωση είναι προφανής από λογικής απόψεως, αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι το Δικαστήριο αναφέρεται στην εν λόγω έννοια με τον ίδιο

104 Βλ., ως παράδειγμα από την πρόσφατη νομολογία, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Pikamäe στην υπόθεση IS (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής) (C-564/19, EU:C:2021:292, σημεία 85 έως 92).

105 Συναφώς, το σκεπτικό του Δικαστηρίου στη διάταξη Maler, όσον αφορά το παραδεκτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, θα μπορούσε κάλλιστα να διατυπωθεί, από απόψεως ίδιου περιεχομένου και λεπτομέρειας, ως απόφαση επί της ουσίας.

106 Δίχως να εξετάζονται εδώ άλλες ειδικές πράξεις (συνήθως του παράγωγου δικαίου), οι οποίες επίσης περιλαμβάνουν και αναπτύσσουν περαιτέρω την έννοια της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και οι οποίες μπορούν επίσης να είναι κρίσιμες σε ειδικές περιπτώσεις, όπως η απόφαση της Επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση μηχανισμού για τη συνεργασία και τον έλεγχο της προόδου στη Ρουμανία όσον αφορά την επίτευξη των ειδικών στόχων αναφοράς στους τομείς της δικαστικής μεταρρύθμισης και της καταπολέμησης της διαφθοράς (ΕΕ 2006, L 354, σ. 56). Βλ. αναλυτικότερα προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR (σημεία 183 έως 225).

τρόπο, ανεξάρτητα από τη διάταξη που εφαρμόζεται στην εκάστοτε κρινόμενη υπόθεση [107]. Συνεπώς, συντάσσομαι πλήρως με τη γνώμη των γενικών εισαγγελέων E. Tanchev και G. Hogan ότι το περιεχόμενο αμφοτέρων των άρθρων 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και 47 του Χάρτη, όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, είναι, κατ' ουσίαν, ταυτόσημο [108].

163. Ωστόσο, το γεγονός ότι το περιεχόμενο των διατάξεων ταυτίζεται δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι έχουν το ίδιο αποτέλεσμα σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Οι τρεις διατάξεις διαφέρουν όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής και τον σκοπό τους στο πλαίσιο της διαρθρώσεως των Συνθηκών. Αυτή η διαφορά συνεπάγεται ότι, βάσει καθεμιάς από τις τρεις διατάξεις, πρέπει να διεξάγεται ένα ελαφρώς διαφορετικό είδος ελέγχου.

164. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής, το οποίο εκτείνεται πέραν των καταστάσεων στις οποίες μια συγκεκριμένη περίπτωση διέπεται, κατά την παραδοσιακή αντίληψη, από το δίκαιο της Ένωσης. Επιβάλλει στα κράτη μέλη να μεριμνούν ώστε η οργάνωση και η λειτουργία των δικαιοδοτικών οργάνων τους, λαμβανομένου υπόψη του κεντρικού ρόλου που διαδραματίζουν εντός του νομικού συστήματος της Ένωσης, να συνάδουν με τις αξίες της Ένωσης, και ιδίως με το κράτος δικαίου. Το όριο η υπέρβαση του οποίου συνεπάγεται παράβαση του εν λόγω άρθρου είναι σχετικά υψηλό: θεμελιώνεται παράβαση μόνο λόγω ζητημάτων συστημικού χαρακτήρα ή ζητημάτων που παρουσιάζουν ορισμένου βαθμού σοβαρότητα, τα οποία δεν μπορούν να διορθωθούν εκ των έσω από το εθνικό σύστημα ενδίκων βοηθημάτων και μέσων. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση του Δικαστηρίου σαφώς εκτείνεται πέραν του περιεχομένου της εκάστοτε δικογραφίας, και περιλαμβάνει την ευρεία θεσμική και συνταγματική διάρθρωση του εθνικού δικαστικού σώματος.

165. Το άρθρο 47 του Χάρτη είναι διάταξη η οποία κατοχυρώνει ουσιαστικό δικαίωμα κάθε διαδίκου –σε πραγματική προσφυγή και δίκαιη δίκη– η οποία τυγχάνει εφαρμογής μόνον όταν μια υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Στο πλαίσιο αυτό, κάθε διάδικος δικαιούται να επικαλεστεί παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη. Η επαλήθευση της «ανεξαρτησίας» ενός δικαστηρίου, στο πλαίσιο αυτό, απαιτεί ενδελεχή και κατά περίπτωση εκτίμηση όλων των κρίσιμων περιστάσεων. Τα ζητήματα που συνδέονται με ορισμένο διαρθρωτικού ή συστημικού χαρακτήρα γνώρισμα του εθνικού δικαστικού συστήματος ασκούν επιρροή μόνον στον βαθμό που ενδέχεται να έχουν αντίκτυπο στη συγκεκριμένη διαδικασία. Ο έλεγχος του Δικαστηρίου όσον αφορά την ανεξαρτησία του οικείου δικαιοδοτικού οργάνου είναι, στο πλαίσιο αυτό, μέτριας εντάσεως: δεν συνιστούν όλες οι παραβιάσεις του δικαίου παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη. Προς τούτο, απαιτείται να υπάρχει ορισμένος βαθμός σοβαρότητας. Εντούτοις, εφόσον συντρέχει ο απαιτούμενος βαθμός σοβαρότητας, το γεγονός αυτό αρκεί για να στοιχειοθετηθεί παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη, διότι δεν χρειάζεται να πληρούται καμία άλλη προϋπόθεση προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός του συγκεκριμένου δικαιώματος που απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης.

166. Τέλος, το άρθρο 267 ΣΛΕΕ έχει ευρύ καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να τυγχάνει εφαρμογής οποιαδήποτε διάταξη της Ένωσης, αλλά καταλαμβάνει και ορισμένες περιπτώσεις οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο

[107] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Φεβρουαρίου 2017, Margarit Panicello (C-503/15, EU:C:2017:126, σκέψεις 37 και 38) (όσον αφορά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ), A. K. κ.λπ. (σκέψεις 121 και 122) (σχετικά με το άρθρο 47 του Χάρτη), και της 24ης Ιουνίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψεις 71 έως 73) (όσον αφορά το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ)· και απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψη 143).

[108] Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Hogan στην υπόθεση Repubblika (C-896/19, EU:C:2020:1055, σημεία 45 και 46), καθώς και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα E. Tanchev στην υπόθεση A. K. κ.λπ. (EU:C:1019:551, σημείο 85).

εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης[109]. Η έννοια του «δικαστηρίου» (η οποία εξ ορισμού προϋποθέτει την ανεξαρτησία των μελών του) έχει, στην εν λόγω διάταξη, λειτουργικό χαρακτήρα: χρησιμεύει στον εντοπισμό των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων που μπορούν να αποτελέσουν τους συνομιλητές του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής. Η ανάλυση βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ επικεντρώνεται σε ένα ζήτημα διαρθρωτικού χαρακτήρα σε αρκετά γενικό επίπεδο: στη θέση που καταλαμβάνει το εν λόγω όργανο εντός του θεσμικού πλαισίου των κρατών μελών. Η ένταση του ελέγχου του Δικαστηρίου όσον αφορά την ανεξαρτησία του οργάνου δεν είναι, στο πλαίσιο αυτό, τόσο αυξημένη. Πράγματι, ο σκοπός του άρθρου 267 ΣΛΕΕ είναι απλώς να προσδιορίσει τους κατάλληλους θεσμικούς συνομιλητές όσον αφορά το παραδεκτό.

167. Η ανωτέρω διαφοροποίηση έχει αρκετά σημαντικές συνέπειες για τους μετέχοντες στη διαδικασία καθώς και για τα αιτούντα δικαστήρια.

168. Πρώτον, ζήτημα το οποίο ενδέχεται να συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη μπορεί να εγερθεί μόνον όσον αφορά συγκεκριμένο δικαίωμα που εγγυάται το δίκαιο της Ένωσης[110]. Το γεγονός αυτό πιθανόν να αποκλείει την επίκληση της εν λόγω διατάξεως σε περιπτώσεις όπου οι ίδιοι οι εθνικοί δικαστές υποβάλλουν ερωτήματα τα οποία αφορούν τη συμβατότητα του δικού τους συστήματος με την αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι είναι απίθανο να έχουν οι ίδιοι οι δικαστές δικαίωμα που να απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης το οποίο να διακυβεύεται σε υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιόν τους. Αντιθέτως, τα ζητήματα που εγείρονται από τους ίδιους τους δικαστές είναι πράγματι πιθανά και παραδεκτά βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 267 ΣΛΕΕ[111].

169. Δεύτερον, το είδος του ελέγχου, το όριο για την άσκησή του και η ένταση μπορούν να οδηγήσουν σε διαφορετικά αποτελέσματα όσον αφορά την (α)συμβατότητα. Ειδικότερα, είναι βεβαίως πιθανό ένα και το αυτό ζήτημα να συνιστά παράβαση βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη, χωρίς να δημιουργεί ζήτημα βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ[112], όπως επίσης είναι πιθανή και η δυνατότητα υπάρξεως παραβάσεως του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ενώ δεν υφίσταται παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη[113].

170. Έχοντας διαπιστώσει ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό, θα προχωρήσω κατωτέρω στην εξέταση της ουσίας.

[109] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016, Ullens de Schooten (C-268/15, EU:C:2016:874, σκέψεις 50 έως 53). Όσον αφορά ορισμένα ειδικά ζητήματα που εγείρονται συναφώς, βλ. πρόσφατες προτάσεις μου στην υπόθεση J & S Service (C-620/19, EU:C:2020:649, σημεία 27 έως 74).

[110] Διαφορετική περίπτωση αποτελούν οι περιπτώσεις στις οποίες το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης βάσει του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη ενεργοποιείται από ειδική πράξη του δευτερογενούς δικαίου της Ένωσης, με αποτέλεσμα να καθίσταται εφαρμοστέο το άρθρο 47 του Χάρτη. Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR (σημεία 196 έως 202).

[111] Βλ. επίσης, συναφώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Hogan στην υπόθεση Repubblika (C-896/19, EU:C:2020:1055, σημεία 33 έως 47).

[112] Σημειώθηκε αυτοτελής παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη η οποία δεν υπερβαίνει το όριο σοβαρότητας του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

[113] Το είδος της παραβάσεως υπερέβη τα όρια που θέτει το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, αλλά δεν υπήρχαν συγκεκριμένα δικαιώματα που απορρέουν από το επίμαχο βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη δίκαιο της Ένωσης (πλέον προσφάτως, κατ' ουσίαν, η περίπτωση της αποφάσεως της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, ιδίως σκέψη 89)].

Γ. Επί της ουσίας

171. Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ και την αρχή του κράτους δικαίου την οποία αυτό κατοχυρώνει, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας 2016/343, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνικές διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες ο Υπουργός Δικαιοσύνης/γενικός εισαγγελέας μπορεί, βάσει κριτηρίων που δεν δημοσιοποιούνται, να αποσπά δικαστές σε ανώτερα δικαστήρια επ' αορίστω και να ανακαλεί ανά πάσα στιγμή την εν λόγω απόσπαση κατά διακριτική ευχέρεια.

172. Κατά πάγια νομολογία, η έννοια της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης περιλαμβάνει δύο πτυχές: μία εξωτερική και μία εσωτερική.

173. Η *εξωτερική* πτυχή (ή η ανεξαρτησία stricto sensu) προϋποθέτει ότι το δικαστήριο προστατεύεται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξάρτητη κρίση των μελών του ως προς τις διαφορές που υποβάλλονται στην κρίση τους. Όπως εύστοχα εξέθεσε ο γενικός εισαγγελέας G. Hogan σε πρόσφατες προτάσεις, η ανεξαρτησία stricto sensu προϋποθέτει ότι το εθνικό δικαστήριο μπορεί να «ασκεί τα καθήκοντά του με πλήρη αυτονομία, χωρίς να υπόκειται σε οποιαδήποτε ιεραρχική σχέση ή σχέση υπαγωγής έναντι οποιουδήποτε και χωρίς να λαμβάνει εντολές ή οδηγίες οποιασδήποτε προελεύσεως» [114].

174. Η *εσωτερική* πτυχή συνδέεται με την έννοια της αμεροληψίας και συναρτάται προς την τήρηση ίσων αποστάσεων από τους διαδίκους και τα αντιπαρατιθέμενα συμφέροντά τους σε σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς. Η πτυχή αυτή επιτάσσει την τήρηση αντικειμενικότητας και την απουσία οποιουδήποτε συμφέροντος όσον αφορά την έκβαση της διαφοράς πέραν της αυστηρής εφαρμογής των κανόνων ενός κράτους δικαίου. Όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας D. Ruiz-Jarabo Colomer στις προτάσεις του στην υπόθεση De Coster, η αμεροληψία απαιτεί από τους δικαστές να κρατούν «ψυχολογική στάση αρχικής αδιαφορίας» όσον αφορά τις διαφορές, προκειμένου να τηρούν (και να φαίνεται ότι τηρούν) ίσες αποστάσεις έναντι των διαδίκων [115].

175. Όπως έχει κατ' επανάληψη επισημάνει το Δικαστήριο, οι δύο αυτές προϋποθέσεις απαιτούν την ύπαρξη «κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαιρέσεως ή παύσεώς τους, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη θωράκιση του εν λόγω οργάνου έναντι εξωτερικών στοιχείων και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντιμαχομένων συμφερόντων» [116].

176. Στο πλαίσιο αυτό, το κρίσιμο ερώτημα που τίθεται στις υπό κρίση υποθέσεις φαίνεται να είναι το ακόλουθο: παρέχουν οι επίμαχες εθνικές ρυθμίσεις –ιδίως αυτές που επηρεάζουν τη *σύνθεση* των δικαστικών σχηματισμών στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών– επαρκή εχέγγυα όσον αφορά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του καθενός μέλους των εν λόγω σχηματισμών, προκειμένου να διασκεδάσουν κάθε υπόνοια εκ μέρους των πολιτών ότι τα εν λόγω μέλη θα μπορούσαν να επηρεαστούν από εξωτερικούς παράγοντες ή να έχουν ίδιο συμφέρον ως προς την έκβαση των διαδικασιών;

114 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Hogan στην υπόθεση Repubblika (C-896/19, EU:C:2020:1055, σημείο 58).

115 C-17/00, EU:C:2001:366, σημείο 93, με παραπομπή στα κείμενα του νομομαθούς P. Calamandrei.

116 Βλ., από την πλέον πρόσφατη νομολογία, απόφαση Land Hessen (σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), καθώς και απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψη 117).

177. Φρονώ ότι η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα είναι σαφώς αρνητική. Πράγματι, οι επίμαχες εθνικές ρυθμίσεις φαίνονται άκρως προβληματικές υπό το πρίσμα τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής πτυχής της ανεξαρτησίας.

178. Προκαταρκτικώς, οφείλω να τονίσω ότι, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, δεν επιβάλλεται στα κράτη μέλη συγκεκριμένο συνταγματικό πρότυπο το οποίο να ρυθμίζει τις σχέσεις και τη διάδραση μεταξύ των διαφόρων κρατικών εξουσιών, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι τηρείται κάποια στοιχειώδης διάκριση των εξουσιών η οποία χαρακτηρίζει τη λειτουργία του κράτους δικαίου [117]. Κατά συνέπεια, κανένα στοιχείο του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να απαγορεύσει στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ένα σύστημα στο πλαίσιο του οποίου οι δικαστές μπορούν, προς το συμφέρον της υπηρεσίας, να αποσπασθούν προσωρινά από ένα δικαστήριο σε άλλο, είτε ομόβαθμο είτε ανώτερης βαθμίδας [118].

179. Σε συστήματα όπου το Υπουργείο Δικαιοσύνης είναι αρμόδιο για ζητήματα οργανώσεως και προσωπικού σχετικά με το δικαστικό σώμα, οι αποφάσεις περί αποσπάσεως μεμονωμένων δικαστών πιθανόν να υπάγονται στην αρμοδιότητα του υπουργού. Εφόσον έχουν τηρηθεί οι νόμιμες διαδικασίες, έχουν παρασχεθεί όλες οι δέουσες συναινέσεις που απαιτούνται από το εθνικό δίκαιο [119] και *κατά τη διάρκεια της αποσπάσεως εξακολουθούν να ισχύουν* οι *συνήθεις κανόνες* σχετικά με τους διορισμούς, τη θητεία και την ανάκληση των δικαστών, ούτε η πτυχή αυτή είναι αφεαυτής προβληματική.

180. Ωστόσο, δεν φαίνεται να ισχύει κάτι τέτοιο στην περίπτωση των επίμαχων εθνικών ρυθμίσεων στις υπό κρίση υποθέσεις. Οι αποσπασθέντες δικαστές, από πολλές απόψεις, δεν υπόκεινται στους συνήθεις κανόνες, αλλά σε ένα αρκετά ειδικό –και ιδιαιτέρως ανησυχητικό– νομικό καθεστώς.

181. Πρώτον, φρονώ ότι, στο πλαίσιο ενός συστήματος που συνάδει με το κράτος δικαίου, πρέπει αν μη τι άλλο να υφίσταται διαφάνεια και λογοδοσία όσον αφορά τις αποφάσεις περί αποσπάσεως δικαστών. Για να είμαι απολύτως σαφής, δεν θεωρώ ότι οι αποφάσεις αυτές πρέπει κατ' ανάγκη να υπόκεινται σε οποιονδήποτε (άμεσο) δικαστικό έλεγχο. Ωστόσο, πρέπει να υφίστανται άλλες μορφές ελέγχου, ώστε να αποφεύγονται πρακτικές αυθαιρεσίας και κίνδυνοι χειραγωγήσεως [120].

182. Ειδικότερα, κάθε απόφαση σχετικά με την απόσπαση δικαστή (είτε αφορά την έναρξη είτε την ανάκληση αυτής) θα πρέπει να λαμβάνεται βάσει κριτηρίων που είναι εκ των προτέρων γνωστά και να είναι δεόντως αιτιολογημένη. Κατά τη γνώμη μου, ούτε τα αφηρημένα κριτήρια ούτε η ειδική αιτιολογία χρειάζεται να παρουσιάζουν μεγάλη λεπτομέρεια. Ωστόσο, πρέπει να μπορούν να παρέχουν έναν στοιχειώδη βαθμό σαφήνειας ως προς τον λόγο και τον τρόπο λήψεως της συγκεκριμένης αποφάσεως, προκειμένου να διασφαλίζεται κάποια μορφή ελέγχου [121].

117 Απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψη 130 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Διεξοδικά, με περαιτέρω παραπομπές, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση AFJR (σημείο 230).

118 Ομοίως, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 25ης Οκτωβρίου 2011, Richert κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2011:1025JUD005480907 § 44), και της 20ής Μαρτίου 2012, Dryzek κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2012:0320DEC001228509 § 49).

119 Επί παραδείγματι, από το αυτοδιοικούμενο δικαιοδοτικό όργανο και/ή τους προέδρους ή τους συμβούλους των εμπλεκόμενων δικαστηρίων, και/ή από τον οικείο δικαστή.

120 Βλ. αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 25ης Οκτωβρίου 2011, Richert κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2011:1025JUD005480907 §§ 42 και 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

121 Υπό την προσήκουσα, κατά περίπτωση, μορφή: είτε από άλλα μέλη της κυβερνήσεως ή/και από το εθνικό κοινοβούλιο· εποπτεία από τα μέσα μαζικής ενημερώσεως και την κοινή γνώμη· ή, σε τελική ανάλυση, ενδεχομένως για έναν διάδικο που θα μπορούσε να διατηρεί αμφιβολίες στη δική του υπόθεση ως προς την ορθή σύνθεση του σχηματισμού που καλείται να αποφανθεί επί της υποθέσεώς του και θα μπορούσε να επιθυμεί να εγείρει το εν λόγω ζήτημα στην πορεία της δίκης που αφορά τη δική του υπόθεση.

183. Ωστόσο, το ανωτέρω χαρακτηριστικό ελλείπει στην περίπτωση των επίμαχων εθνικών ρυθμίσεων. Όπως διευκρίνισε το αιτούν δικαστήριο, τα κριτήρια στα οποία βασίστηκε ο Υπουργός Δικαιοσύνης/γενικός εισαγγελέας για την απόσπαση των δικαστών καθώς και για τη ανάκληση της αποσπάσεώς τους, εάν και εφόσον υφίστανται, εν πάση περιπτώσει δεν δημοσιοποιούνται. Επίσης, εξ όσων αντιλαμβάνομαι, οι εν λόγω αποφάσεις δεν περιέχουν καμία αιτιολογία. Υπό τις συνθήκες αυτές, δύσκολα μπορεί να γίνει λόγος για οποιαδήποτε μορφή διαφάνειας, λογοδοσίας και ελέγχου.

184. Δεύτερον, προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό το γεγονός ότι η απόσπαση ισχύει επ' αορίστω και μπορεί να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή κατά τη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού Δικαιοσύνης/γενικού εισαγγελέα. Πραγματικά, αδυνατώ να σκεφτώ πιο κραυγαλέο παράδειγμα ευθείας προσκρούσεως στην αρχή της ισοβιότητας των δικαστών. Συναφώς, φρονώ ότι η απόσπαση (δικαστών) θα πρέπει κανονικά να γίνεται για ορισμένη χρονική περίοδο, καθορισμένη σε διάρκεια, ή έως την επέλευση άλλου αντικειμενικώς επαληθεύσιμου γεγονότος (επί παραδείγματι, όταν το τακτικό δικαστικό δυναμικό του δικαστηρίου είναι και πάλι πλήρες, ή όταν αποκατασταθεί η κανονικότητα όσον αφορά τον όγκο των εκκρεμών υποθέσεων στο εν λόγω δικαστήριο, ανάλογα με τον συγκεκριμένο λόγο για τον οποίο έλαβε χώρα η απόσπαση) [122].

185. Σαφώς, πρέπει να είναι δυνατή κάποια ευελιξία συναφώς –όσον αφορά τόσο τις περιστάσεις που δικαιολογούν την απόσπαση ή την ανάκληση αυτής όσο και τη διάρκειά της. Εντούτοις, η άσκηση απεριόριστης, ανεξέλεγκτης και αδιαφανούς διακριτικής ευχέρειας που αναγνωρίζεται στον Υπουργό Δικαιοσύνης/γενικό εισαγγελέα να αποσπά δικαστές και να *τους ανακαλεί* ανά πάσα στιγμή, κατά την κρίση του, υπερβαίνει το εύλογο και αναγκαίο μέτρο για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της διαρθρώσεως του εθνικού δικαστικού σώματος και της ροής του όγκου εργασιών εντός αυτού. Όπως σημείωσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «[η] διακριτική ευχέρεια μπορεί να αποτελεί αναγκαίο κακό στη σύγχρονη διακυβέρνηση, αλλά η απόλυτη διακριτική ευχέρεια σε συνδυασμό με παντελή έλλειψη διαφάνειας είναι θεμελιωδώς αντίθετη με το κράτος δικαίου» [123].

186. Τρίτον, όχι μόνον η εξουσία ασκήσεως της εν λόγω απεριόριστης διακριτικής ευχέρειας έχει ανατεθεί σε μέλος της κυβερνήσεως (και όχι, επί παραδείγματι, σε αυτοδιοικούμενο δικαιοδοτικό όργανο, πράγμα το οποίο, σε ορισμένο βαθμό, θα μπορούσε να μετριάσει το πρόβλημα), αλλά επιπλέον το εν λόγω μέλος της κυβερνήσεως διαδραματίζει διπλό ρόλο. Πράγματι, στο πλαίσιο της τρέχουσας συνταγματικής τάξεως, ο Υπουργός Δικαιοσύνης κατέχει επίσης το αξίωμα του γενικού εισαγγελέα. Φρονώ ότι αυτό είναι ένα εκ των πλέον ανησυχητικών –αν όχι το πλέον ανησυχητικό– χαρακτηριστικό του εθνικού νομικού πλαισίου.

187. Υπό την ιδιότητα αυτή, ο Υπουργός Δικαιοσύνης είναι η επικεφαλής εισαγγελική αρχή εντός του κράτους μέλους και προΐσταται του συνόλου των εισαγγελικών υπηρεσιών. Διαθέτει ευρείες εξουσίες έναντι των υφισταμένων εισαγγελικών λειτουργών. Μεταξύ άλλων, το εθνικό δίκαιο του αναγνωρίζει την εξουσία να εκδίδει αποφάσεις «σχετικά με το περιεχόμενο πράξεως απευθυνόμενης σε δικαστήριο» που εκδίδει υφιστάμενος εισαγγελέας, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να ενεργεί σύμφωνα με τις αποφάσεις αυτές [124].

122 Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 25ης Οκτωβρίου 2011, Richert κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2011:1025JUD005480907 § 45).

123 Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2006) σχετικά με την 21η και την 22η ετήσια έκθεση της Επιτροπής για την εποπτεία της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου (A6-0089/2006 τελικό), σ. 17.

124 Για περισσότερες λεπτομέρειες και για αξιολόγηση, βλ. γνωμοδότηση της Επιτροπής της Βενετίας, σχετικά με τον νόμο για την εισαγγελική αρχή, όπως τροποποιήθηκε (2017) Γνωμοδότηση 892/2017.

188. Το γεγονός αυτό δημιουργεί μια «ανίερη» συμμαχία μεταξύ δύο θεσμικών οργάνων τα οποία κανονικά θα έπρεπε να λειτουργούν χωριστά. Όσον αφορά, ειδικότερα, το ζήτημα της αποσπάσεως δικαστών, τούτο στην πράξη ισοδυναμεί με παροχή στον ιεραρχικώς προϊστάμενο της μίας διάδικης πλευράς κάθε ποινικής διαδικασίας (ήτοι στην εισαγγελική αρχή) της δυνατότητας να συγκροτεί (μέρος) του σχηματισμού που θα εκδικάσει τις υποθέσεις οι οποίες εισήχθησαν από τους υφιστάμενούς του εισαγγελείς.

189. Τα ανωτέρω έχουν ως συνέπεια ότι, προφανώς, ορισμένοι δικαστές ενδέχεται να έχουν κίνητρο (αν μη τι άλλο) να κρίνουν υπέρ της εισαγγελικής προτάσεως ή, γενικότερα, σύμφωνα με την προτίμηση του Υπουργού Δικαιοσύνης/γενικού εισαγγελέα. Πράγματι, οι δικαστές των κατώτερων δικαστηρίων μπορεί να δελεαστούν από το ενδεχόμενο να επιβραβευθούν με μία απόσπαση σε ανώτερο δικαστήριο, πράγμα το οποίο μπορεί να τους προσφέρει καλύτερες προοπτικές σταδιοδρομίας και υψηλότερες αποδοχές. Αντιστοίχως, η ανεξάρτητη άσκηση των καθηκόντων των αποσπασθέντων δικαστών ενδέχεται να αποθαρρυνθεί, προκειμένου να μη διακινδυνεύσουν τυχόν ανάκληση της αποσπάσεώς τους από τον Υπουργό Δικαιοσύνης/γενικό εισαγγελέα.

190. Τέλος, τέταρτον, η ανωτέρω περιγραφείσα κατάσταση επιτείνεται περαιτέρω από το γεγονός ότι ορισμένοι από τους αποσπασθέντες δικαστές ενδέχεται να κατέχουν επίσης τη θέση αναπληρωτών του υπευθύνου πειθαρχικών διαδικασιών για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων. Ασφαλώς, δεν είναι παράλογο να σκεφτεί κανείς ότι οι δικαστές μπορεί να είναι επιφυλακτικοί να διαφωνήσουν με συναδέλφους οι οποίοι μπορεί μία ημέρα να κινήσουν πειθαρχική διαδικασία εις βάρος τους. Επιπλέον, από διαρθρωτικής απόψεως, τα εν λόγω πρόσωπα μπορεί κάλλιστα να θεωρηθούν ότι ασκούν «διάχυτο έλεγχο και εποπτεία» εντός των δικαστικών σχηματισμών και των δικαστηρίων στα οποία αποσπάστηκαν λόγω του πλαισίου και των παραμέτρων της αποσπάσεώς τους.

191. Δεν προκαλεί έκπληξη ότι στην παρούσα συγκυρία το Δικαστήριο ασχολείται με πλήθος διαδικασιών στο πλαίσιο των οποίων αμφισβητείται η συμβατότητα του πολωνικού πειθαρχικού καθεστώτος των δικαστών με το δίκαιο της Ένωσης[125]. Το Δικαστήριο με τη διάταξη της 8ης Απριλίου 2020 επισήμανε διάφορα πιθανά ζητήματα συναφώς[126]. Είναι επίσης γνωστό ότι προσφάτως κινήθηκαν στην Πολωνία διάφορες πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών οι οποίοι έκαναν απλώς και μόνο χρήση της προβλεπόμενης στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ δυνατότητας να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

192. Συνοψίζοντας, οι επίμαχες εθνικές διατάξεις δημιουργούν, αφενός, ένα μάλλον ανησυχητικό πλέγμα σχέσεων μεταξύ των αποσπασθέντων δικαστών, των εισαγγελέων και (ενός μέλους) της κυβερνήσεως· και, αφετέρου, μια αθέμιτη σύγχυση ρόλων μεταξύ δικαστών, τακτικών εισαγγελέων και πειθαρχικών εκπροσώπων.

193. Πριν καταλήξω σε συμπέρασμα επ' αυτού, πρέπει να προσθέσω ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε σχετικώς η εισαγγελία Lublin δεν μου φαίνονται πειστικά. Δεν αντιλαμβάνομαι για ποιον λόγο το γεγονός ότι ένα σύστημα αποσπάσεως δικαστών εισήχθη πολύ πριν από την ανάληψη καθηκόντων από την τρέχουσα κυβέρνηση θα μπορούσε να επηρεάσει την εξέταση της συμβατότητας ή μη του εν λόγω συστήματος με το δίκαιο της Ένωσης. Επιπλέον, το γεγονός ότι η

[125] Βλ. ιδίως απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-791/19 (Πειθαρχικό καθεστώς των δικαστών), και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα E. Tanchev στην υπόθεση αυτή (C-791/19, EU:C:2021:366).

[126] Διάταξη της 8ης Απριλίου 2020, Επιτροπή κατά Πολωνίας (C-791/19 R, EU:C:2020:277).

απόσπαση είναι επιτρεπτή μόνον κατόπιν συναινέσεως του οικείου δικαστή (δεδομένου ότι το πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε αντισυνταγματική την απόσπαση χωρίς συναίνεση) [127] δεν είναι ικανό να αναιρέσει καμία εκ των ανωτέρω διαπιστώσεων.

194. Υπογραμμίζω εκ νέου ότι δεν υφίσταται κανένα ζήτημα από απόψεως δικαίου της Ένωσης όσον αφορά την απόσπαση δικαστών αυτή καθεαυτήν, εφόσον οι οικείοι δικαστές απολαύουν, κατά την απόσπασή τους εντός των εθνικών δικαιοδοτικών δομών, των ίδιων εγγυήσεων όσον αφορά την ισοβιότητα και την ανεξαρτησία με τους λοιπούς δικαστές στο εν λόγω δικαστήριο. Εντούτοις, για τους λόγους που εξέθεσα διεξοδικά στην παρούσα ενότητα, τούτο προδήλως δεν συμβαίνει στις υπό κρίση υποθέσεις.

195. Εν κατακλείδι, είμαι της γνώμης ότι, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, δεν πληρούνται πλέον οι ελάχιστες εγγυήσεις που είναι αναγκαίες για τη διασφάλιση του απαραίτητου διαχωρισμού των εξουσιών μεταξύ της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας. Οι επίμαχες εθνικές ρυθμίσεις δεν παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις ώστε να εμπνέεται στους πολίτες, ιδίως δε σε εκείνους που αποτελούν το αντικείμενο ποινικών διαδικασιών, η εύλογη εμπιστοσύνη ότι οι δικαστές που μετέχουν στον δικαστικό σχηματισμό δεν υπόκεινται σε εξωτερικές πιέσεις και σε πολιτική επιρροή και δεν έχουν ίδιο συμφέρον ως προς την έκβαση της υποθέσεως.

196. Επομένως, οι εν λόγω εθνικοί κανόνες δεν συνάδουν με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Όπως επισήμανε προσφάτως το Δικαστήριο στην απόφαση A.B. κ.λπ., η εν λόγω διάταξη επιβάλλει στα κράτη μέλη σαφή συγκεκριμένη υποχρέωση επιτεύξεως αποτελέσματος η οποία δεν συνοδεύεται από καμία προϋπόθεση όσον αφορά την ανεξαρτησία που πρέπει να χαρακτηρίζει τα δικαστήρια τα οποία καλούνται να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν το δίκαιο της Ένωσης [128]. Με άλλα λόγια, η εν λόγω διάταξη διαθέτει άμεσο αποτέλεσμα και ως εκ τούτου δίδει στο εθνικό δικαστήριο την εξουσία, βάσει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, να πράττει οτιδήποτε είναι αναγκαίο ώστε να διασφαλίζει τη συμμόρφωση του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης [129].

197. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι παρέλκει η εξέταση των λόγων για τους οποίους οι επίμαχες εθνικές διατάξεις συνιστούν επίσης παράβαση των διατάξεων της οδηγίας 2016/343. Στο πλαίσιο της εν λόγω σοβαρής παραβάσεως του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ελάχιστη σημασία έχει η έναρξη περαιτέρω συζητήσεων ως προς το ζήτημα αν το βάρος αποδείξεως της ενοχής των υπόπτων και κατηγορουμένων εξακολουθεί να φέρει η εισαγγελική αρχή ή αν το ευεργέτημα της αμφιβολίας έχει πράγματι χορηγηθεί στους υπόπτους ή στους κατηγορουμένους. Η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας θίγεται στον πυρήνα της όταν ένα και το αυτό πρόσωπο –ήτοι ο Υπουργός Δικαιοσύνης/γενικός εισαγγελέας– μπορεί, σε ποινικές υποθέσεις, να ασκεί επιρροή τόσο στους εισαγγελείς όσο και σε ορισμένους δικαστές της έδρας. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι η ταυτόχρονη παράβαση των διατάξεων της οδηγίας 2016/343 είναι αναπόφευκτη.

127 Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2009, αριθ. K 45/07, OTK ZU αριθ. 1/a/2009, θέση 3.

128 Απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψη 146).

129 Από την πρόσφατη νομολογία βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2018, Minister for Justice and Equality και Commissioner of An Garda Síochána (C-378/17, EU:C:2018:979, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

V. Πρόταση

198. Προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας, Πολωνία) ως εξής:

– Το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ και το άρθρο 6 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/343, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνικές ρυθμίσεις σύμφωνα με τις οποίες ο Υπουργός Δικαιοσύνης, ο οποίος είναι συγχρόνως και γενικός εισαγγελέας, μπορεί, βάσει κριτηρίων που δεν δημοσιοποιούνται, να αποσπά επ' αορίστω δικαστές σε ανώτερα δικαστήρια και να ανακαλεί ανά πάσα στιγμή την εν λόγω απόσπαση κατά διακριτική ευχέρεια·

– Το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτα.